

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 5819/24

בג"ץ 27156-08-24

בג"ץ 55368-08-24

לפני :

כבוד המשנה לנשיא נעם סולברג
כבוד השופטת דפנה ברק-ארז
כבוד השופט דוד מינץ
כבוד השופטת יעל וילנר
כבוד השופט עופר גרוסקופף

העותרים בבג"ץ

: 5819/24

1. התנועה למען איכות השלטון בישראל
2. פורום חומת מגן לדמוקרטיה

העותרת בבג"ץ 27156-

: 08-24

ישראל חופשית

העותרות בבג"ץ 55368-

: 08-24

1. רותם סיון-הופמן
2. מיכל הדס
3. עפרי דון-טופילד
4. נעמה גלבר
5. דלית כסלו-ספקטור
6. טל סיון-צפורין

נגד

המשיבים בבג"ץ

: 5819/24

1. שר הביטחון
2. ממשלת ישראל
3. ראש המטה הכללי
4. ראש אגף כוח אדם בצה"ל
5. מפקד יחידת תכנון וכוח אדם באכ"א
6. הפרקליטה הצבאית הראשית
7. היועצת המשפטית לממשלה
8. שר החינוך
9. איחוד הישיבות באר"י

המשיבים בבג"ץ 27156-

: 08-24

1. מפקדת מיט"ב
2. ראש המטה הכללי
3. ראש אגף כח אדם בצה"ל
4. רח"ט תכנון ומינהל כח אדם באכ"א
5. הפרקליטה הצבאית הראשית
6. שר הביטחון
7. היועץ המשפטי למערכת הביטחון
8. איחוד הישיבות באר"י

המשיבים בבג"ץ - 55368-
: 08-24

1. ממשלת ישראל
2. צבא הגנה לישראל
3. שר הביטחון
4. ראש המטה הכללי
5. ראש אגף כח אדם
6. היועצת המשפטית לממשלה
7. איחוד הישיבות באר"י

המבקשים להצטרף
להליך:

1. אייל צמיר
2. יונתן כהן
3. פלג ארגמן רוזנצוויג
4. אורי שחר
5. ירדן כהן אורגד
6. דניאלה רייב
7. אחים ואחיות לנשק – למען הדמוקרטיה
8. תום פינחסי
9. עמיחי מטר
10. אור פילק
11. אורין שוורץ
12. עוז סימינובסקי
13. עינן ברנע
14. צח סקאל
15. רועי גוגנהיים
16. עוז בן נון
17. איילת השחר סיידוף
18. אגמית גלב
19. שלי רוזנטל
20. עמית מעיין וגמן
21. גלית קוניק הופמן
22. במבי נמליך
23. דליה קייזר שביב
24. רעות דיאמנט
25. רות אוסטרוביזקי
26. דפנה שחר ימס
27. שדולת הנשים בישראל
28. המרכז הרפורמי לדת ומדינה – התנועה ליהדות מתקדמת בישראל
29. נעמת, תנועת נשים עובדות ומתנדבות
30. מכון קונקורד לחקר קליטת המשפט הבינלאומי בישראל

התנגדות לצו על-תנאי

בשם העותרים בבג"ץ
: 5819/24

עו"ד אליעד שרגא ; עו"ד סתיו לבנה להב ;
עו"ד רותם בבלי דביר ; עו"ד יעל בלוך ;
עו"ד תומר נאור

בשם העותרת בבג"ץ

עו"ד איתמר אבנרי ; עו"ד חגי קלעי ; עו"ד יעל ויזל	27156-08-24 :
עו"ד גלעד ברנע	בשם העותרות בבג"ץ 55368-08-24 :
עו"ד נטע אורן ; עו"ד שי כהן ; עו"ד הדס ערן	בשם המשיבים 8-1 בבג"ץ 5819/24, המשיבים 7-1 בבג"ץ 27156-08-24, והמשיבים 6-1 בבג"ץ 55368-08-24 :
עו"ד שמואל הורביץ	בשם המשיב 9 בבג"ץ 5819/24, המשיב 8 בבג"ץ 27156-08-24, והמשיב 7 בבג"ץ 55368-08-24 :
עו"ד יונתן קהת ; עו"ד חנן סידור ; עו"ד דרור פיזנטי	בשם המבקשים להצטרף 6-1 :
עו"ד טומי מנור ; עו"ד טל גנדלמן	בשם המבקשים להצטרף 16-7 :
עו"ד דפנה הולץ לכנר ; עו"ד קמילה אביגיל מיכמן	בשם המבקשות להצטרף 26-17 :
עו"ד גלי זינגר ; עו"ד יערה נצר	בשם המבקשת להצטרף 27 :
עו"ד ריקי שפירא	בשם המבקש להצטרף 28 :
עו"ד גלי עציון	בשם המבקשת להצטרף 29 :
עו"ד פרנסיס רדאי	בשם המבקשת להצטרף 30 :

פסק-דין

המשנה לנשיא נעם סולברג:

1. עניינן של העתירות שלפנינו, בסוגיית גיוסם של תלמידי הישיבות. בפעם הזו, מתקדות העתירות באכיפת חובת הגיוס, כחלק מיישום פסק הדין שניתן בבית משפט זה, בהרכב של תשעה שופטים, בבג"ץ 6198/23 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' שר הביטחון (25.6.2024) (להלן: בג"ץ 6198/23), בו נקבע, בין היתר, כי "לרשות המבצעת

אין סמכות להורות שלא לאכוף את חוק שירות בטחון על תלמידי הישיבות בהיעדר מסגרת חקיקתית מתאימה. משלא מעוגן פטור במסגרת חקיקה, על המדינה לפעול לאכיפת החוק" (שם, פסקה 88).

רקע בתמצית

2. סוגיית גיוס תלמידי הישיבות – מלווה את המדינה מעת הקמתה; הרקע ההיסטורי והמשפטי, היהודי והדמוקרטי – רחב ביותר. ברם, הזמן קצר, הצורך דוחק, עיקרי הדברים ידועים, ולכן לא אכביר במילים. אציין אך זאת, שבשנת 1949 החליט ראש הממשלה ושר הביטחון דאז, דוד בן גוריון, להעניק פטור משירות צבאי לכ-400 תלמידי ישיבה. ממשלות ישראל המשיכו במהלך השנים לנקוט מדיניות זו, של הימנעות מגיוס בני הישיבות, הגם שמספר מקבלי הפטור מטעם זה – הלך וטפח. בשנת 1998, קבע בית משפט זה, לראשונה, כי נוכח הגידול במספר תלמידי הישיבות, ובהתחשב בכך שמדובר בשאלה לאומית-ציבורית מורכבת, היא מחייבת הכרעה על דרך של הסדר ראשוני, בחקיקה ראשית (בג"ץ 3267/97 רובינשטיין נ' שר הביטחון, פ"ד נב(5) 481 (1998) (להלן: עניין רובינשטיין)). בתוך כך נקבע, כי סעיף 36 לחוק שירות בטחון [נוסח משולב], התשמ"ו-1986 (להלן: חוק שירות בטחון), המקנה לשר הביטחון סמכות ליתן פטור פרטני משירות צבאי למועמד לגיוס, אינו מסמיך את שר הביטחון ליתן פטור גורף לכלל תלמידי הישיבות.

3. מימוש פסק הדין בעניין רובינשטיין נדחה, שוב ושוב, על מנת ליתן לכנסת שהות לדון בהסדר חקיקתי מתאים. לאחר כ-4 שנים, ובהתבסס על דוח הוועדה לגיבוש ההסדר הראוי בנושא גיוס בני ישיבות בראשות השופט (בדימ') צ' א' טל ז"ל, נחקק חוק דחיית שירות לתלמידי ישיבות שתורתם אומנותם, התשס"ב-2002 (להלן: חוק טל). בשנת 2012, קבע בית משפט זה, כי החוק – שבגדרו הוסמך שר הביטחון לתת לתלמיד ישיבה צו דחיית שירות למשך שנה, שניתן להארכה בשנה נוספת כל פעם, ובלבד שהתלמיד עמד בתנאים שפורטו שם – אינו חוקתי (בג"ץ 6298/07 רסלר נ' כנסת ישראל, פ"ד סה(3) 1 (2012) (להלן: בג"ץ 6298/07); פסק דין זה ניתן בהמשך לפסק הדין בבג"ץ 6427/02 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' כנסת ישראל, פ"ד סא(1) 619 (2006) (להלן: בג"ץ 6427/02), שם נקבע כי אם לא יחול שינוי של ממש בנתוני ההשתתפות של גברים חרדים בשירות הצבאי, ולמצער האזרחי, קיים חשש כי החוק יהפוך לבלתי-חוקתי). זאת, על רקע הפגיעה בזכות החוקתית לשוויון; ובהינתן שההסדרים שנקבעו בחוק לא הביאו למימוש תכליותיו. נקבע אפוא, כי אין להאריך את תוקפו של החוק – אשר נחקק במקור לתקופה של 5 שנים, והוארך ב-5 שנים נוספות – כך שחוק זה פקע בחודש אוגוסט 2012.

4. בניסיון נוסף להסדיר את הסוגיה, נחקק בשנת 2014 חוק שירות בטחון (תיקון מס' 19), התשע"ד-2014, שבגדרו התווסף לחוק שירות בטחון פרק ג'1, כותרתו – "שילוב בוגרי ישיבות ומוסדות חינוך חרדיים" (להלן: פרק ג'1). ההסדר הסמיך את הממשלה לקבוע יעדי גיוס לתלמידי הישיבות, כאשר בכפוף לעמידה ביעדים אלה, ובתנאים נוספים שנקבעו שם, ניתנה אפשרות לתלמידי הישיבות לקבל דחיית שירות, שסופה בקבלת פטור מלא משירות צבאי. לצד זאת, הקנה פרק ג'1 לשר הביטחון סמכות לאפשר את המשך הסדר דחיית השירות, גם ללא עמידה ביעדי הגיוס, לפי שיקול דעתו (החוק כלל כמה וכמה היבטים נוספים, לא אפרטם כאן). עתירות הוגשו, בית המשפט דן בחוקתיות החוק, ושוב נקבע כי ההסדר אינו חוקתי. זאת, גם הפעם, בהינתן הפגיעה בזכות החוקתית לשוויון; ובהעדר קשר רציונלי בין ההסדר שנקבע לבין התכלית של "קידום גיוס משמעותי של תלמידי הישיבות", נוכח העדרו של מנגנון סנקציות אפקטיבי להתמודדות עם מצב דברים של אי-עמידה ביעדי הגיוס שקבעה הממשלה (בג"ץ להתמודדות עם מצב דברים של אי-עמידה ביעדי הגיוס שקבעה הממשלה (בג"ץ 1877/14 התנועה למען איכות השלטון נ' הכנסת (12.9.2017) (להלן: בג"ץ 1877/14); דעת-שלי באותו עניין, היתה כי דינן של העתירות לדחייה, אך היתה זו דעת יחיד; גברו עלי 8 חברי בדעת הרוב). במישור הסעד, הושהה ביטול פרק ג'1 לתקופה של שנה, על מנת לאפשר לכנסת לחוקק חוק חדש.

5. השנים נקפו, בקשות ארכה רבות מספור, שנומקו בכוונת המדינה לגבש הסדר חקיקתי חלופי – התבקשו והתקבלו, אולם הסדר כאמור – לא נחקק. ביום 30.6.2023, פקע פרק ג'1 לחוק שירות בטחון מכוח הוראותיו-הוא, כך שמן העת ההיא, לא חל כל הסדר ספציפי לגבי גיוסם של תלמידי הישיבות. ביום 25.6.2023, 5 ימים טרם פקיעתו של פרק ג'1, החליטה הממשלה להורות לשר הביטחון להנחות את צה"ל להימנע מלאכוף את הוראות חוק שירות בטחון על תלמידי הישיבות, עד ליום 31.3.2024; זאת, "בהינתן כוונת הממשלה לגבש הסדר חקיקתי חדש" (החלטה 682 של הממשלה ה-37 "השירות בצבא הגנה לישראל והוקרת המשרתים" (להלן: החלטת ממשלה 682)).

6. בעקבות החלטה זו, ועל רקע פרוץ המלחמה ב-7 באוקטובר, והימשכותה, הוגשו העתירות שנדונו במסגרת פסק הדין בבג"ץ 6198/23. בפסק הדין נקבע, כי ישום ההלכה שנקבעה בעניין רובינשטיין, מעלה כי בהעדר עיגון חקיקתי למתן פטור גורף מחובת הגיוס לתלמידי הישיבות, אין לגורמי הרשות המבצעת סמכות לקבוע – או ליישם בפועל – מדיניות הימנעות מאכיפה כאמור בהחלטת ממשלה 682; וכי והדברים יפים, מקל וחומר, לפרק הזמן שלאחר פקיעת החלטה 682, קרי – החל מיום 1.4.2024. עוד

נקבע, כי ההחלטה, שבגדרה הורתה הממשלה לרשויות הצבא להימנע באופן גורף מגיוסם של תלמידי הישיבות, עולה כדי אכיפה סלקטיבית פסולה ומפלה של הוראות חוק שירות בטחון. נוכח האמור, ובשים לב ל"צרכי הצבא בכוח האדם אשר נדרש על מנת לעמוד במשימותיו החיוניות", נקבע כי על גורמי הממשלה לפעול לגיוסם של תלמידי הישיבות, ולאכיפת הוראות חוק שירות בטחון (להרחבה על הרקע ההיסטורי והמשפטי, כמו גם על גלגוליה השונים של הסוגיה, שהובאו כאן אך בקצירת האומר, ראו: בג"ץ 1877/14, פסקאות 2-9 לפסק הדין של הנשיאה מ' נאור; בג"ץ 6198/23, פסקאות 1-9).

העתירות דנן

7. בהמשך לאמור, ובהעדר שינוי של ממש במצב הדברים, הוגשו העתירות שלפנינו. העותרים בבג"ץ 5819/24, התנועה למען איכות השלטון בישראל ופורום חומת מגן לישראל, ביקשו כי נורה למשיבי המדינה לגייס לשירות סדיר "את כלל 63,000 תלמידי הישיבות המחויבים בגיוס לפי חוק שירות בטחון"; ליישם את הוראות פסק הדין בבג"ץ 6198/23, כך ש"יוציאו 15,000 צווים ראשונים לשנתון 2007 המחויבים בגיוס לפי הוראות חוק שירות בטחון"; ולאכוף את הוראות חוק שירות בטחון באופן שוויוני על כלל אזרחי המדינה. בעתירה נטען, בעיקרו של דבר, כי משיבי המדינה נמנעים מגיוס תלמידי ישיבות, ומאכיפה של הוראות חוק שירות בטחון. זאת, באופן החותר תחת הוראות פסק הדין בבג"ץ 6198/23; בהעדר סמכות לעשות כן; תוך יצירת הפליה חמורה, ונקיטה במדיניות של אכיפה בררנית; ובהתעלם מצרכי הצבא בהגדלת היקף המשרתים, נוכח הימשכות המלחמה והכבדת הנטל על חיילי המילואים.

8. העותרת בבג"ץ 27156-08-24, עמותת ישראל חופשית, ביקשה גם היא כי נורה למשיבי המדינה לפעול לאכיפת חובת הגיוס, לפי חוק שירות בטחון, על תלמידי הישיבות, ובכלל זאת להוציא לכלל המיועדים לשירות ביטחון, בוגרי מוסדות חינוך חרדיים, צו ראשון, ולא להוציא את התייצבו לצו ראשון, צו התייצבות לשירות ביטחון בהתאם לסעיף 12 לחוק שירות בטחון. עוד התבקש, כי נורה למשיבי המדינה לפעול לאכיפת איסור היציאה מהארץ, בהתאם לסמכות המעוגנת בסעיף 43 לחוק שירות בטחון; ולהחיל בצה"ל מדיניות גיוס ושיבוץ שוויונית, שתתבסס על אמות מידה כלליות בלבד. בעתירה נטען, בין היתר, כי משיבי המדינה נוקטים מדיניות אכיפה מפלה, כך שסמכויות האכיפה הנתונות לרשויות הצבא לפי חוק שירות בטחון – בדגש על הוצאת 'צו 12', הטלת איסור יציאה מהארץ, ואף נקיטת הליכים פליליים – אינן מופעלות כלפי בני הציבור החרדי; ואף מלכתחילה, נשלח צו ראשון רק לחלק קטן מהם, "לפי 'סימונים' ו'טרגוטים' פסולים בתכלית", להבדיל מן הציבור הכללי, שצו זה נשלח לכלל המיועדים

לשירות ביטחון מקרבו. עוד נטען, כי הפרקטיקה שלפיה הצבא שולח צווים למועמדים לשירות ביטחון בוגרי מוסדות חינוך חרדיים, שלא באופן כולל ושוויוני, אלא לפי תבחינים שמטרתם 'לכוון' לאלה שהסיכוי כי יתגייסו לבסוף גבוה יותר – פסולה, מזיקה ונעדרת כל בסיס בדין. העותרות בבג"ץ 55368-08-24, העומדות "בראש תנועת 'אמא ערה'", הצטרפו, בעיקרי הדברים, לטענות שעלו בעתירות האחרות.

9. ביום 15.8.2024, הוגשה תגובה מקדמית מטעם איחוד הישיבות באר"י (להלן: איחוד הישיבות). בתגובה צוין, כי איחוד הישיבות מתנגד לגיוס תלמידי הישיבות "באופן אבסולוטי מטעמי דת ועוד". כמו כן נטען, כי "ביצוע פסק הדין אינו מציאותי"; כי העותרים מתעלמים מקיומו של שוני רלבנטי בין מועמדים לשירות בטחון (להלן: מלש"בים) חרדים לבין שאר המלש"בים, שוני אשר בא לידי ביטוי בכך "שלעמדת המלש"בים החרדים יש 'כוח עליון' שמגביל או אוסר את גיוסם מהטעמים של חופש הדת"; כי מדובר ב"אכיפה חלקית מטעמי משאבים", שאינה עולה כדי הפליה אסורה; וכי אין מקום להתערבות בשיקול הדעת המקצועי של גורמי הצבא. עוד נטען, כי דין העתירות להידחות על הסף, משלל טעמים (ביום 2.2.2025 הוגשה מטעם איחוד הישיבות תגובה מקדמית משלימה, ובה התייחסויות לטענות נוספות שעלו בעתירות).

10. בבוקרו של יום 8.1.2025, שבו התקיים הדיון הראשון בעתירות, הוגשה תגובה מקדמית מטעם משיבי המדינה. זאת, לאחר ארכות רבות שהתבקשו; גם כאלה שלא. במסגרת התגובה, דווח על פעולות שונות שמבצע צה"ל להרחבת היקף המגויסים לשירות צבאי מקרב בני הציבור החרדי, וליצירת התנאים שיאפשרו לבני אוכלוסיה זו להתגייס, תוך שמירה על אורחות חייהם. בכלל זאת, הודיעו משיבי המדינה על יצירת מסלולי שירות מותאמים במגוון יחידות; הקמת בסיס הכשרה יעודי לבני הציבור החרדי; פעולות להגברת המודעות לשירות בקרב מלש"בים חרדים; ביצוע התאמות בהליכי המיון, הקליטה וההתייצבות ועוד.

11. כמו כן הובהר בתגובה, כי "גיוס חרדים לצה"ל מגלם בעת הזו צורך ביטחוני מובהק" (ההדגשה במקור). עוד צוין, כי בשנת הגיוס 2024, המסתיימת ביום 30.6.2025, יוכל צה"ל לקלוט לשורותיו כ-3,000 חרדים, נוסף על כ-1,800 חרדים שמתגייסים מדי שנה במוצע (כ-4,800 בסך הכל); כי בשנת הגיוס הבאה (שנת הגיוס 2025, המתחילה ביום 1.7.2025) יכולת הקליטה צפויה לגדול בכ-20% וכי לאחר מכן, "לא צפויה להיות כל מגבלה על יכולת הקליטה של בני הציבור החרדי לצה"ל". משיבי המדינה הוסיפו ודיווחו, כי בעוד שבעת תחולתו של פרק ג'1 לחוק שירות בטחון, "בני הציבור החרדי

זומנו לביצוע צו ראשון מותאם, שעיקרו בהליכי בדיקה ורישום מקוצרים, והצהרה כי הם מתכוונים להמשיך בלימודיהם התורניים", הרי שהיום מזומנים בני הציבור החרדי לצו ראשון "ככל מיועד אחר לשירות ביטחון". בנוסף צוין, כי במהלך השליש הראשון של שנת הגיוס 2024 – קרי, מיולי עד אוקטובר 2024 – נשלח צו ראשון לכ-3,000 מלש"בים חרדים, אולם מתוכם התייצבו 413 מלש"בים בלבד; וכי בשליש השני נשלחו כ-7,000 צווים, אשר טרם הגיע מועד ההתייצבות לרובם. עוד הוסיפו משיבי המדינה, כי מתקיימים דיוני מעקב עיתיים בראשות היועצת המשפטית לממשלה, ובהשתתפות כלל גורמי המקצוע הרלבנטיים, לשם קידום הטיפול בסוגיה, ויישום פסק הדין בבג"ץ 6198/23.

12. בנוסף צוין בתגובה, כי לגבי מלש"ב חרדי שקיבל צו התייצבות אישי ולא התייצב להשלמת הליכי הצו הראשון, צפויים להינקט "כל הצעדים החוקיים העומדים לרשות הצבא על מנת להבטיח התייצבות". נוכח חשיבותם להמשך הדיון, אביא את הדברים כלשונם. כך, מלש"ב שלא התייצב לצו ראשון, "יזומן פעם נוספת להשלמת הליכי הצו הראשון; אם הוא לא יתייצב גם לזימון השני, ייעשו ניסיונות לאתר אותו באופן טלפוני; ולאחר מכן, אם הוא לא יתייצב, בחלוף פרק הזמן הקבוע בנהלי רשויות הגיוס, יישלח אליו מכתב המזהיר כי אם לא יתייצב להשלמת הליכי צו ראשון – יוצא בעניינו של המלש"ב צו התייצבות לשירות ביטחון מכוח סעיף 12 לחוק שירות בטחון, המאפשר לגייס את המלש"ב לשירות צבאי אף שכושרו הרפואי טרם נקבע. אם המלש"ב לא יתייצב על אף האמור במכתב ההתראה – יוצא בעניינו צו גיוס (המכונה 'צו 12') ובהמשך, אם לא יתייצב, הוא יוכרז כ'משתמט'. לאחר הוצאת צו 12, ככלל, פרטי המלש"בים עוברים למשטרת ישראל לטובת אכיפת חובת ההתייצבות (בהתאם לסעיף 52 לחוק), וכן עוברים לרשות האוכלוסין וההגירה לצורך אכיפה של איסור יציאה מהארץ ללא קבלת היתר של רשויות הגיוס, בהתאם לסמכות המוקנית לכך בדין".

13. בתגובה דווח כי בחודש יולי 2024 גובשה רשימת תבחינים, שלאורם נקבע סדר העדיפויות להוצאת צו ראשון, ובהמשך גם לגיוס לשירות ביטחון. זאת, במטרה לזמן בשלב ראשון את המלש"בים שהסיכוי כי יתגייסו, להערכת גורמי הצבא, גבוה יותר. השימוש בתבחינים נעשה, כך צוין, "בהתאם לעמדת גורמי המקצוע בצה"ל בלבד, ובניגוד לעמדת הגורמים הכלכליים הרלוונטיים במשרד האוצר"; ותוך שהודגש על-ידי הייעוץ המשפטי לממשלה, כי השימוש בתבחינים מעורר קושי, בפרט במונחי פגיעה בשוויון. במעלה הדרך, הופסק כליל השימוש בתבחינים, לכן לא ארחיב לגבי סוגיה זו (עתירה שהוגשה בעניין זה נמחקה, נוכח השינוי שחל במדיניות הצבא; ראו: בג"ץ 34177-02-25 אמת ליעקב בישראל בע"מ נ' שר הביטחון (27.8.2025)).

14. במישור המשפטי הובהר, כנקודת מוצא לדיון, כי משיבי המדינה אינם חולקים על כך ש"על-פי המצב החוקי הקיים, ובהתאם לפסק הדין בנושא גיוס בני הישיבות, אין בסיס חוקי להמשך מתן פטור גורף לתלמידי הישיבות ולהבחנה בינם לבין יתר חייבי הגיוס"; כי לצה"ל "צורך קריטי בחיילים"; וכי "אין חולק בדבר חשיבות ערך השוויון בגיוס לצה"ל". לצד זאת נטען, כי ישנה חשיבות יתרה לכך שהשינוי במדיניות הגיוס של מלש"בים חרדים יתבצע בשום שכל, בהדרגתיות, ותוך התחשבות ביכולות הקליטה של צה"ל. בתוך כך הודגש, כי לצבא יכולת היערכות מוגבלת בכל הנוגע לביצוע הליכי צו ראשון, מה שמשפיע על היקף הזימונים המוצאים על-ידו; כמו גם יכולת מוגבלת לקלוט מלש"בים חרדים לשירות ביטחון בפועל, בשים לב למאפייני האוכלוסייה ולתשתיות הקיימות.

15. ביני וביני הוגשו 4 בקשות הצטרפות להליך, הן על-ידי קבוצת מלש"בים; הן על-ידי גופים שונים, בכלל זאת עמותת אחים ואחיות לנשק – למען הדמוקרטיה, תנועת אמהות בחזית, שדולת הנשים בישראל ועמותות נוספות. מבקשי ההצטרפות עמדו כולם על הצורך בנקיטת פעולות אפקטיביות ליישום פסק הדין בבג"ץ 6198/23.

16. כאמור, ביום 8.1.2025, התקיים הדיון הראשון בעתירות (לפני השופט ד' ברק-ארוך, השופט ד' מינץ והח"מ). לאחר הדיון, בהחלטה מיום 10.1.2025, התבקשו משיבי המדינה להגיש הודעה מעדכנת, שתתייחס, בין השאר, להיבטים הבאים:

1. האם מעתה ואילך יישלחו צווי גיוס לחייבי גיוס מן המגזר החרדי תוך התייחסות לנתוני גיל בלבד?
2. האם בכוונת המשיבים להיערך למשלוח צווי התייצבות (הידועים כ'צו ראשון') ללא הבחנה, כבר בשנת הגיוס הנוכחית – על מנת שקביעת סדרי העדיפות בגיוס תיעשה על סמך הנתונים האישיים של המועמדים לגיוס, כפי שיובהרו במסגרת זו?
3. באיזו מידה קיימת היערכות לשימוש באמצעי אכיפה שונים כלפי מועמדים לגיוס שאינם מתייצבים להליכי 'צו ראשון' וכלפי חייבי גיוס שאינם מתייצבים לשירות סדיר, כדוגמת העברת נתוניהם לרשות האוכלוסין וההגירה, באופן שיאפשר אכיפה בשלב ביקורת הגבולות?
4. מהי עמדתם של המשיבים ביחס לחייבי הגיוס שלא נשלחים אליהם צווים במהלך שתי שנות הגיוס הקרובות? האם הם ייכללו בגדר מי שיישלחו אליהם צווים החל בחודש יולי 2026?
5. מהם הצעדים הנוספים שנעשים באשר למיצוי פוטנציאל המשרתים במילואים בעת הזאת, בשים לב לצרכי השעה?"

17. הודעת עדכון אכן הוגשה, אולם בהחלטה מיום 26.2.2025, ציינו כי זו "לא הניחה את דעתנו"; משכך, התבקשו משיבי המדינה להגיש הודעה נוספת. בהודעה שהוגשה בהמשך, צוין כי מספר המתגייסים מקרב בני הציבור החרדי בשנת הגיוס 2024 (שהחלה ביולי 2024) עומד, נכון ליום 28.2.2025, על כ-1,721 מתגייסים; כאשר מתוכם, רק 177 מלש"בים נכללים ב-10,000 המלש"בים החרדים שקיבלו צווי זימון יעודיים בשני השלישים הראשונים של שנת הגיוס. כן דווח בהודעה, על שיעורי התייצבות נמוכים לצווי הזימון שהוצאו בשני השלישים הראשונים של השנה (549 מתוך 3,000 בשליש הראשון, ו-255 מתוך 7,014 בשליש השני), ועל כוונה להוציא 14,000 צווים נוספים בשליש השלישי. עוד צוין, כי ביום 6.3.2025 התקיים דיון בנושא בראשות שר הביטחון, שבו עמד השר על "הצורך הקריטי, לאור אירועי 7.10, המלחמה וערכי צה"ל – לגייס לשירות משמעותי לצה"ל [את] בני הציבור החרדי", אך גם על כך שהדרך להגשים יעד זה אינה "במגרש של צה"ל", אלא בקידום חקיקה בהסכמת הציבור החרדי.

18. במישור הליכי האכיפה נגד המשתמטים מחובת הגיוס, דווח, בין היתר, כי כלל גורמי המקצוע והמשפט שהשתתפו בדיון המעקב האחרון בראשות היועצת המשפטית לממשלה, "הדגישו כי לשם מילוי שורות הצבא, קיימת חשיבות רבה בהגברת צעדי אכיפה אישיים כלפי משתמטים, לרבות הרחבת סל הסנקציות המנהליות והכלכליות כלפי הפרט"; כי הוחלט על שינוי ברירת המחדל במעברי הגבול, כך שנקודת המוצא לגבי משתמט שייתפס במעבר גבול, תהיה למנוע את יציאתו מן הארץ ולעצרו (חלף הפעלת שיקול דעת פרטני, והחלטה אד-הוק של פוקד); וכי הוצגו על-ידי גורמי המקצוע מגוון הצעות לשיפור האכיפה "ולהרחבת סל הסנקציות ושלילת הטבות אישיות שמעניקה המדינה". הצעות אלו, כך צוין, ניתנות ליישום באופן מיידי, ללא צורך בחקיקה, אולם "ההחלטה על כך נתונה בידי הדרג המדיני". על רקע זה, פנתה היועצת המשפטית לממשלה לשר הביטחון, והדגישה כי קיים צורך לקיים דיון דחוף, לשם החלטה על קידום "אפשרויות האכיפה שבידי הדרג המדיני לקדם באופן מיידי"; זאת, בהתחשב בכך ש"נתוני הגיוס לשנה הנוכחית, כפי שנמסרו, רחוקים מלהלוו את צרכי הצבא, את היעדים שנקבעו והוצגו בבג"ק, ואת ערך השוויון".

19. בהמשך להודעה מטעם משיבי המדינה, ביום 27.4.2025, הוצא צו על-תנאי, כדלקמן:

"המשיבים יתייצבו ויתנו טעם מדוע לא יוציאו או יוסיפו להוציא צווי גיוס בעניינם של המועמדים לשירות ביטחון שעליהם נסבות העתירות, בהיקף המתאים לצורכי הצבא כפי שאלה מוצגים מעת לעת על-ידי הגורמים המקצועיים

בצבא; ומדוע לא יפעלו לאכיפת הצווים שהוצאו גם על-ידי נקיטת צעדי אכיפה אישיים אפקטיביים כלפי מי שהוצאו להם צווי גיוס ולא התייצבו בהתאם".

20. ביום 6.8.2025 – ושוב, רק לאחר ארכות רבות – הוגש תצהיר התשובה מטעם משיבי המדינה, ובו הודע כי ביום 6.5.2025 הנחה הרמטכ"ל כי עד סוף חודש יולי 2025 ישלח צו ראשון (לחלופין גם: צו התייצבות) לכל המלש"בים שגיוסם נדחה מכוח הוראות פרק ג'1, לפני פקיעת תוקפו, או הוקפא בהתאם להחלטת ממשלה 682. בהתאם להנחיה זו, נשלחו במהלך חודש יולי כלל הצווים לקבוצה זו (כ-54,000 צווים), כאשר מועדי ההתייצבות שנקבעו בהם פרוסים לאורך שנת הגיוס. לפיכך נטען, כי ראשו הראשון של הצו על-תנאי – התייתר.

21. לגבי ראשו השני של הצו על-תנאי, דווח כי בחודש יולי 2025 החלה לפעול תכנית גיוס ואכיפה שקבע צה"ל. התכנית כוללת, בין היתר, ביטול של כלל הבדיקות הנוהגות כיום במקרה שבו מלש"ב אינו מתייצב לצווי הזימון, "למעט בדיקות המתחייבות בהתאם לדין או שנועדו לאפשר עמידה בהוראות הדין"; זאת, במטרה להביא לקיצור משמעותי של משך הזמן עד להוצאת צו לפי סעיף 12 לחוק שירות בטחון והכרזה על השתמטות. בהקשר זה הובהר, כי "תהליך אי-שיתוף הפעולה המתואר לעיל יחול באופן שוויוני על כלל אוכלוסיית המלש"בים במדינת ישראל, ולא רק ביחס למלש"בים בני הציבור החרדי"; וכי "פרקי הזמן המינימליים שנקבעו במדיניות הצבא לצורך מתן התראה מספקת בין זימון לזימון, ייוותרו ללא שינוי, גם במסגרת התהליך המקוצר". להערכת גורמי המקצוע בצבא, ללא ביצוע ההתאמות האמורות בתהליך, משך הזמן הממוצע מעת הזימון לצו ראשון ועד להכרזה על השתמטות, היה ארוך בהרבה, "ואף היה צפוי להגיע למספר שנים".

22. עוד כוללת התכנית, "הגברה וטיוב של האכיפה במעברי הגבול, במחסומים בכל הארץ, בשיתוף רשות האוכלוסין וההגירה ומשטרת ישראל, ובתוך כך גם הידוק התיאום עם משטרת ישראל לעניין מעצרים מזדמנים"; ביצוע "פעולות אכיפה יזומות מוכוונות מודיעין"; והשקה של "תוכנית מתחילים מחדש" שתיתן הזדמנות קצובה ומוגבלת בזמן למשתמטים להתייצב ולהתחיל מיד בשירות צבאי, בלי להיעצר.

23. בתצהיר התשובה נטען, כי לגורמים שונים ברשות המבצעת נתונות סמכויות, המאפשרות להם להשפיע על מערך התמריצים של מלש"בים, בכל הנוגע לציות לצווי הגיוס הנשלחים אליהם. הודגש, כי בשים לב לצרכי הצבא, יש לפעול לשיפור האכיפה באמצעות שלילת הטבות והטלת סנקציות אישיות כלפי משתמטים. בהקשר זה צוין, כי

היועצת המשפטית לממשלה פנתה מספר פעמים לראש הממשלה ולשר הביטחון, בציינה כי נוכח המצב החוקי, בהתחשב בהכבדה המשמעותית בנטל השירות הצבאי, ובשים לב לצרכי הצבא ולמספר המתגייסים מקרב בני הציבור החרדי, נדרש "להציג בטווח הזמן המידי תוכנית להגברת האכיפה, לרבות באמצעות החלטות ממשלה ומינהל, שהן האמצעי העומד לרשות הממשלה, אף ללא צורך בקידומה של חקיקה חדשה". פניות אלה, כך דיווח – לא נענו, ולמצער לא התקיים באמור בהן דיון לגופו של עניין.

24. בתצהיר התשובה מטעם איחוד הישיבות נטען, כי בהתאם להלכה הפסוקה, "מקום שהמדינה מבהירה שאין מחלוקת משפטית וכי היא פועלת כמיטב יכולתה לבצע את הסעד המבוקש בעתירה – אין מקום להתערבות שיפוטית". אשר לראש הראשון של הצו על-תנאי, נטען כי הפיכת הצו למוחלט דווקא היא "תפגע בתחולתו האחידה והשוויונית של חוק שירות בטחון", ותעלה כדי הפליה אסורה – מצב דברים שעמו, כך לפי איחוד הישיבות, אין להסכין. עוד גורס האיחוד, כי הדבר אף יוביל לפגיעה בעקרון הכפיפות של הצבא לממשלה, באופן המנוגד ל"יסודות המשטר הדמוקרטי". אשר לראשו השני של הצו על-תנאי, נטען, כי "הצו מוביל לדיון בסוגיה אמורפית ללא תשתית עובדתית ומשפטית מספקת"; כמו כן, הועלו טענות שונות נגד סנקציות ספציפיות.

25. בהחלטה מיום 8.9.2025, החלטנו (השופט ד' מינץ, השופטת י' וילנר והח"מ), בהתאם לסמכותנו שלפי סעיף 26(2) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984, מחמת כובד המשקל של העניין שעל הפרק, להורות על הרחבת המותב, כך שהמשך הדיון יהיה לפני 5 שופטים. אי לכך, נקבע שלהרכב יצטרפו השופטת ד' ברק-ארז והשופט ע' גרוסקופף.

26. ביני וביני, הוגשה בקשה למתן פרטים נוספים על-ידי העותרים בבג"ץ 5819/24. העותרת בבג"ץ 27156-08-24 הגישה הודעת עדכון, שבה נטען כי מפכ"ל המשטרה הורה לשוטרים להימנע מעיכוב משתמטים או עריקים מן המגזר החרדי, וחלף זאת, הורה לשחררם תוך תיאום מועד התייצבות במשטרה הצבאית. זאת, בניגוד לסיכום קודם – שנקבע בדיוני המעקב שהתקיימו בראשות היועצת המשפטית לממשלה – שלפיו "המשטרה תעכב כל משתמט או עריק שהיה עמו מפגש אקראי למשך פרק זמן קצר, עד להגעת כוחות המשטרה הצבאית להמשך טיפול".

27. ביום 27.10.2025, הוגש מענה לבקשה למתן פרטים נוספים, לצד הודעת עדכון ועיקרי טיעון מטעם משיבי המדינה. במענה נמסר, בין היתר, כי נכון ליום 15.10.2025,

מתוך כ-24,000 צווי התייצבות להשלמת הליכי צו ראשון, שנשלחו במהלך שנת הגיוס 2024 – כלומר, בהתאם למתכונת עבודתו של הצבא, בין יולי 2024 ליוני 2025 – התייצבו בסך הכל 2,737 מלש"בים בני הציבור החרדי. בתוך כך, 1,508 מלש"בים השלימו את הליכי הצו הראשון; 798 חוילו; ונקבע מועד לגיוסם של עוד 432 מלש"בים. אשר לשנת הגיוס 2025, שהחלה בחודש יולי האחרון, דווח כי מתוך 53,741 צווי ההתייצבות שהוצאו לשנה זו, הגיע מועד התייצבותם של 15,983 מלש"בים, אולם מתוכם התייצבו לצו ראשון 701 בלבד.

28. עוד נמסר, כי לפי הערכת גורמי המקצוע בצה"ל, בהתאם לצרכי הצבא העדכניים, נדרשים לצורך מילוי השורות כ-12,000 חיילים נוספים בשירות חובה, מתוכם כ-6,000-7,500 לתפקידי לחימה; וכי נכון לאותו מועד, הוכרזו 6,975 משתמטים. כמו כן נמסר, כי בעקבות הגברת מאמצי האכיפה, במסגרת תכנית האכיפה שגובשה, מאז יולי 2025, שאז הוחל ביישום התכנית, נעצרו 425 עריקים ומשתמטים; זאת, לעומת 196 בחציון הראשון של השנה. לצד זאת, דיווחו משיבי המדינה, כי הנטל על משרתי המילואים גבר במידה ניכרת מאז פרוץ המלחמה, ואף לא השתנה משמעותית במהלכה, חרף שאיפת הצבא להגיע לידי כך: "יעד המילואים לשנת 2025 שעמד על כ-70 ימי מילואים לכל גדוד מילואים [...] נפרץ והצפי העדכני הוא כ-110 ימי מילואים לגדוד". לצורך נרחב זה בחיילי מילואים, מטבע הדברים, עלות כלכלית גבוהה ביותר, המוערכת בכ-130 מיליארד ₪ בגין אובדן פעילות כלכלית למשק, ומעל ל-70 מיליארד ₪ שהועברו ישירות למימון שירות המילואים מאז תחילת המלחמה. אשר לטענה הנוגעת להחלטת מפכ"ל המשטרה להימנע ממעצר של עריקים או משתמטים עד להגעת המשטרה הצבאית, נמסר כי אכן, קיימת מחלוקת בין גורמי הצבא והמשטרה, וכי מתקיים שיח בין הגורמים הרלבנטיים, אולם הסוגיה טרם באה על פתרונה.

29. להודעה צורף גם מענה מטעם מזכיר הממשלה לפניית היועצת המשפטית לממשלה אל ראש הממשלה, בדבר הצורך בגיבוש תכנית ממשלתית לאכיפת חובת הגיוס. כך נכתב במענה (שנשלח ביום 23.10.2025):

"עמדת הממשלה, הנתמכת על ידי מערכת הביטחון, הינה כי יש להשלים בהקדם האפשרי את הליך החקיקה של הצעת חוק שירות בטחון (תיקון מס' 26) בקריאה שנייה ושלישית [...] אשר קודמה במרחבי הסכמה עם הנהגת הציבור החרדי וכי זו הדרך היחידה להביא לגרף עלייה קבוע בגיוס לצה"ל מקרב הציבור החרדי בהתאם ליעדים שנקבעו בחוק, אל מול תמריצים, סנקציות והגבלות שונות הנכללים בחוק [...] דווקא, הממשלה לא הגישה עד כה עמדה ואין בכוונתה להגיש

עמדה בעתירות היישומיות לבג"ץ, שעוסקות באכיפת גיוס חרדים משום שהסמכות והאחריות בנושא האכיפה היא של רשויות צה"ל (ולא של הייעוץ המשפטי לממשלה), שהן גם משיבות לעתירות".

30. איחוד הישיבות, בעיקרי הטיעון שהוגשו מטעמו, טען כי נוכח הוצאת צווי ההתייצבות לכלל תלמידי הישיבות והמלש"בים בני הציבור החרדי, התייטר ראשו הראשון של הצו על-תנאי. באשר לראש השני, נטען כי הוא "חסר תשתית עובדתית ומשפטית לגבי אותן 'פעולות אכיפה אמורפיות'"; כי מדובר בסעד כוללני, כאשר ראוי כי הדיון בכל סנקציה יתברר בעתירה נפרדת; כי לא מתקיימים בענייננו התנאים להתערבות בשיקול הדעת של רשויות אכיפת החוק; וכי התשתית העובדתית שבבסיס 'הנחת היסוד' של המדינה השתנתה, "עת לא מתקיימת מלחמה בשבע חזיתות, ומידת הצורך בכוח אדם כנראה והשתנתה".

31. בעיקרי הטיעון שהוגשו מטעם העותרות – הן בבג"ץ 27156-08-24, הן בבג"ץ 55368-08-25 – נטען כי בניגוד לטענת המשיבים, ראשו הראשון של הצו על-תנאי – לא התייטר; כי הפעולות שבוצעו עד כה על-ידי הצבא אינן מספיקות, אף לא קרוב לכך; וכי יש מקום לדרוש ממשיבי המדינה להמציא פרטים נוספים שנעלמו מהודעותיהם הקודמות, ולבצע פעולות שונות ומגוונות להגברת האפקטיביות וטיוב האכיפה. בהתאם לכך נטען, כי מוטב שלא ליתן צו מוחלט בשלב זה, שכן נדרש המשך פיקוח שיפוטי. העותרים בבג"ץ 5189/24, לעומת זאת, סברו כי יש להפוך את הצו על-תנאי למוחלט, ו"לחייב את המשיבים לפעול להוצאה מיידית של צווי גיוס לכלל הציבור החרדי באופן המספק את צורכי הצבא, וכן לפעול באופן מידי ל'נקיטת צעדי אכיפה אישיים אפקטיביים', תוך הרחבת סל הסנקציות הקיימות באופן מידי שאינו מצריך חקיקה, בהתאם להמלצת גורמי המקצוע".

32. ביום 29.10.2025, קיימנו דיון על-פה בהתנגדות לצו על-תנאי. במהלך הדיון נתבשרנו, מפי ב"כ משיבי המדינה, כי החל משנת הגיוס 2026 (שתחילתה בחודש יולי 2026) – לא תהיה לצה"ל מגבלה על יכולת קליטת החרדים לשורותיו. מלבד זאת, שבו הצדדים על טענותיהם, וענו כמיטב יכולתם על שאלותינו; גם המבקשים להצטרף נשמעו. כלל הטענות מונחות אפוא לפנינו; בשלה העת להכרעה בעתירות.

דיון והכרעה

33. לאחר שבחנתי את טענות הצדדים, אלו שבכתב ואלו שבעל-פה, באתי לכלל מסקנה כי דין העתירות, בעיקרו של דבר – להתקבל. תחילה, אדון בראשו הראשון של

הצו על-תנאי, אשר לגביו דומני כי לא נדרש עוד סעד אופרטיבי מצדנו. לאחר מכן, אדון בראשו השני של הצו על-תנאי, על שני חלקיו – הפלילי והאזרחי – ואפרוט את הנימוקים שבגינם יש להפוך את הצו למוחלט. טרם אפנה לדון בטענות לגופן, אפרוש בקצרה את נקודות המוצא לדיון.

34. נקודת מוצא ראשונה היא כי בהתאם למצב החוקי הנוהג, חוק שירות בטחון – וחובת הגיוס שהוא מטיל – חל באופן שוויוני, גם על בני הציבור החרדי. אכן, "חובה זו מוטלת באורח שוויוני, ועל כל האזרחים לשאת בה" (בג"ץ 2383/04 מילוא נ' שר הביטחון, פ"ד נט(1) 166, 175 (2004); ראו גם: בג"ץ 6427/02, עמוד 678; סעיף 2 לפקודת צבא הגנה-לישראל, התש"ח-1948 (להלן: פקודת צבא-הגנה לישראל)). זאת ועוד, כפי שנקבע כבר בעניין רובינשטיין, ונשנה בבג"ץ 6198/23, בהעדר מסגרת חקיקתית מתאימה, לממשלה אין כלל סמכות לקבוע פטור גורף מחובת הגיוס למלש"בים המשתייכים לקבוצה מסוימת בכלל, ולקבוצת תלמידי הישיבות בפרט. הדברים ידועים וברורים, מעוגנים היטב בחקיקה ובפסיקה, ואין עוד צורך להוסיף עליהם; אכן, בהקשר זה, "איננו נדרשים להתחיל מבראשית; להיפך, מצויים אנו בקרקע חרושה היטב" (בג"ץ 6198/23, פסקה 47).

35. נקודת מוצא שניה היא שאותו אי-שוויון מעיק, זועק, שעמד בבסיס גלגוליה הקודמים של סוגיה זו, נעשה חמור יותר ויותר מאז פרוץ המלחמה ביום השבעה באוקטובר 2023. כפי שנמסר מאת משיבי המדינה, "הצפי העדכני הוא כ-110 ימי מילואים לגדוד" בשנת 2025; כמעט שליש מימי השנה. אותם 110 ימים מצטרפים למאות רבות של ימים שמשרתי המילואים נדרשים לבצע מאז פרוץ המלחמה. הנטל – כבד ביותר. השלכות הרוחב – על חייהם של אלה הנושאים בו, על מצבם הפיזי והנפשי, על בני משפחותיהם – קשות מנשוא. ויובהר: הקושי בהמשך המצב הנוכחי היה חמור מספיק כשלעצמו, גם ללא קשר למלחמה. עם זאת, ברי כי לא ניתן להשקיף על מצב הדברים במנותק מהקשר, וכי נסיבות אלו מרחפות ברקע הדברים כל העת ומחריפות את הקושי.

36. נקודת מוצא שלישית היא שבעת הנוכחית, על הפרק לא רק סוגיה של שוויון, אלא צורך ביטחוני ממשי. כפי שנמסר מאת גורמי המקצוע בצה"ל, כאמור לעיל, לפי צרכי הצבא העדכניים נדרשים כ-12,000 חיילים נוספים בשירות חובה, כאשר למעלה ממחציתם – לתפקידי לחימה. מחסור זה בחיילים, ובלוחמים בפרט, בא לידי ביטוי לאורך המלחמה, בין היתר, בהיקפים יוצאי הדופן של גיוס המילואים; בהעלאת גיל הפטור משירות מילואים (ראו: חוק שירות בטחון (תיקון מס' 26 – הוראת שעה – חרבות

ברזל), התשפ"ד-2024); ובהקדמת גיוסם של תלמידי ישיבות ההסדר, המכינות הקדם-צבאיות ומבצעי שירות (אף לא למותר לציין, כי הוכן תזכיר חקיקה להארכת השירות הסדיר; וכי עמדת הממשלה, כפי שהוצגה על-ידי מזכיר הממשלה, במכתבו אל היועצת המשפטית לממשלה מיום 23.10.2025, היא כי יש לקדם את "הארכת משך השירות הסדיר ל-36 חודשים כדי לעמוד בצורכי הסד"כ של צה"ל לשנים הקרובות"). ברי, כי בנסיבות אלה, חלה חובה על הרשויות הרלבנטיות להביא בחשבון, במסגרת הפעלת שיקול דעתן, את ה"אתגרים שמונחים לפתחו של הצבא ומערכת הביטחון בימים אלה", כמו גם את "צרכי הביטחון הקונקרטיים" נוכח ה"המציאות הביטחונית שבה אנו מצויים בימים אלה ממש" (בג"ץ 6198/23, פסקה 59).

37. נקודת מוצא רביעית היא שהחובה להביא לגיוס תלמידי ישיבות איננה משימה צבאית בלבד, אלא משימה לאומית בעלת חשיבות עליונה (ראו והשוו: עניין רובינשטיין, עמודים 528, 530; ראו גם: בג"ץ 6198/23, פסקה 47). משמעות הדברים היא שפעולות צה"ל לבדו, הגם שהן הכרחיות כמובן – לא די בהן; כל רשויות השלטון הרלבנטיות נדרשות לעסוק בסוגיה, בגדרי הסמכויות המוקנות להן, ולהירתם למאמץ להביא לשינוי המציאות הקיימת – מציאות לא חוקית, שאין להסכין עמה, ואשר קורעת את החברה הישראלית מתוכה-פנימה.

אלו נקודות המוצא, ומכאן – לגוף הדברים.

הוצאת צווי גיוס

38. כזכור, בראשו הראשון של הצו על-תנאי, התבקשו המשיבים לבוא וליתן טעם מדוע "לא יוציאו או יוסיפו להוציא צווי גיוס בעניינם של המועמדים לשירות ביטחון שעליהם נסבות העתירות, בהיקף המתאים לצורכי הצבא כפי שאלה מוצגים מעת לעת על-ידי הגורמים המקצועיים בצבא". לגבי ראש זה, סבורני כי הגם שהמלאכה עוד לא תמה, בעת הנוכחית אין מקום להותיר לגביו את העתירה תלויה ועומדת; אף לא ליתן לגביו הוראות אופרטיביות.

39. כפי שהתבשרנו מפי משיבי המדינה, בחודש יולי האחרון הוציא צה"ל, בהנחיית הרמטכ"ל, צו ראשון לכלל המלש"בים שגיוסם נדחה מכוח הוראות פרק ג' 1 לחוק שירות בטחון, לפני פקיעת תוקפו, או הוקפא בהתאם להחלטת ממשלה 682. זאת, כאשר מועדי ההתייצבות פרוסים על פני שנת הגיוס 2025. עוד יש לזכור, כי במסגרת תכנית הגיוס

והאכיפה שהתווה צה"ל, קוצר במידה משמעותית פרק הזמן מעת מועד ההתייצבות לצו ראשון, ועד להוצאת צו גיוס.

40. בהינתן האמור, נטען על-ידי משיבי המדינה כי ראש זה של העתירה התייתר. טענה זו – אין בידי לקבל. בין קביעת מועד ההתייצבות לצו ראשון, לבין הוצאת צו גיוס – מרחק רב (הגם שכאמור, מרחק זה התקצר מעט). פריסת מועדי ההתייצבות לאורך השנה, כמו גם המרחק האמור, מלמדים כי רבה וארוכה עוד הדרך להוצאת צווי גיוס (להבדיל מצווים ראשונים) לכלל המלש"בים הרלבנטיים.

41. לצד זאת, העובדה כי רחוקים אנו מלהגיע אל 'הארץ המובטחת', אין משמעה בהכרח כי נדרש עתה צו אופרטיבי מצידנו. להבדיל משלביה הראשונים של העתירה, שבהם העלו משיבי המדינה שלל טענות בדבר קשיים שאינם מאפשרים הוצאת צווים בהיקפים משמעותיים, הרי שבנקודת הזמן הנוכחית – מצב הדברים שונה בתכלית. הצבא אינו חולק על חובתו החוקית לפעול להוצאת הצווים ולגיוס המלש"בים מושא העתירה, ואף על חובתו לעשות זאת במהירות הראויה. בנסיבות אלה, שבהן הרשות אינה חולקת על חובתה החוקית, ופועלת במחויבות ובשקידה הולמת למימוש חובתה-זו – ומוכן, כי חזקה על גורמי הצבא שימשיכו בכך ללא לאות – בעת הזו אין הצדקה כי נוציא מלפנינו צו אופרטיבי.

42. עוד אציין בהקשר זה, בהתייחס לטענות העותרים המלינים על משך הזמן שיארך עד להוצאת כלל צווי הגיוס, כי אמנם, יש טעם בדבריהם; הצורך, כאמור – דוחק ביותר. עם זאת, בלאו הכי קיים פרק זמן מסוים – והכרחי – בין הצו הראשון לבין צו הגיוס, אצל כל מלש"ב באשר הוא. בהינתן שמרבית הצווים הראשונים החלו להישלח, בהתאם להנחיית הרמטכ"ל, אך לאחרונה – אין מקום שנורה על שליחתם של צווי הגיוס לאלתר. עוד יש לציין, בהקשר הספציפי של גיוס בני הישיבות, כי מדובר באתגר שמלווה את מדינת ישראל משחר הקמתה, ואשר היקפו הנוכחי – עצום. הרי זה מתקבל על הדעת, כי לא ניתן, מבחינה מעשית, לתקן כשל שכזה, ההולך ונמשך עשרות שנים, בין רגע (בהינתן שאך לאחרונה החלו לפעול לתיקונו); קיימים חסמים, גם קשיים, והמשאבים – אינם בלתי מוגבלים. אכן, כפי שצוין גם בבג"ץ 6189/23, "ברי כי גיוסם של תלמידי הישיבות מצריך היערכות משמעותית של רשויות הצבא, וכי ניתן להתחשב בהיערכות זו לעניין אופן אכיפת חובת הגיוס של תלמידי הישיבות" (שם, פסקה 53).

43. אם כן, הגם שמצב הדברים הנוכחי רחוק מלהיות משביע רצון, ולהלום את הוראות הדין בדבר הוצאת צווי הגיוס באופן שוויוני, הרי שבשים לב לאמור, בדגש על מחויבות הצבא לפעול להוצאת כלל צווי הגיוס, והפעולות שכבר נעשו לשם הגשמתו של יעד זה, סבורני כי אין מקום, ולא טעם, בהוצאת צו מוחלט לגבי שליחתם של צווי הגיוס. מובן, כי ככל שיחול שינוי במדיניות זו של הצבא ובאופן מימושה, או שקצב ההתקדמות יחרוג מן הנדרש – דלתות בית המשפט פתוחות. מכל מקום, נבהיר באופן שאינו משתמע לשני פנים – היעד הסופי אינו שליחת צווים מסוג זה או אחר; כי אם גיוס שוויוני לשורות הצבא.

צעדי אכיפה אישיים

44. לגבי ראשו השני של הצו על-תנאי – התמונה שונה. סבורני, כי עלינו לעשותו למוחלט. כמצוין לעיל, בגדרי ראש זה התבקשו המשיבים לנמק "מדוע לא יפעלו לאכיפת הצווים שהוצאו גם על-ידי נקיטת צעדי אכיפה אישיים אפקטיביים כלפי מי שהוצאו להם צווי גיוס ולא התייצבו בהתאם". צעדי האכיפה שנדונו בעתירה נחלקים לשני סוגים עיקריים: הליכים פליליים, לפי חוק השיפוט הצבאי, התשט"ו-1955 (ראו בפרט שם, סעיפים 92 ו-94); וצעדים אזרחיים משלימים. אדון בצעדים אלה, כסדרם.

הליכים פליליים

45. תחילה, הערה מקדימה: ב"כ משיבי המדינה הדגישה בדיון על-פה, חזור והדגש, כי מטרת הצבא היא להביא לגיוס של בני הציבור החרדי; כדבריה: "הצבא צריך חיילים והוא לא צריך עצורים ואסורים במתקני הכליאה" (עמוד 63 לפרוטוקול הדיון מיום 29.10.2025). כדבריה, אכן כן. אף אם בסופם של הליכי האכיפה תיתכן ענישה פלילית, הענישה אינה – ואסור שתהיה – תכלית כשלעצמה; היא אך אמצעי לשם השגת התכלית הראויה, הנחוצה כל כך, של הגדלת היקף המתגייסים מקרב בני הציבור החרדי, וצמצום אי-השוויון.

46. ומהו הגיונם של דברים? מקום שבו מושאי המשפט רואים אותו, כמימרתו הידועה של H.L.A Hart, מנקודת המבט הפנימית – דהיינו, מתוך הזדהות מסוימת ונכונות בסיסית לפעול בהתאם לכלליו – די לנו, במרבית המקרים, בכללים שעניינם בהכוונת התנהגות (H.L.A. HART, THE CONCEPT OF LAW 89-91 (3rd ed., 2012)). ואולם, בהקשרים מסוימים, שבהם נודעת לדבר חשיבות מיוחדת, ושבהם המדינה, לתפיסתה, אינה יכולה להרשות לעצמה שהנורמות שקבעה לא יקוימו – אין מנוס מכפיית אותן נורמות, באמצעות סנקציות אפקטיביות, גם על מי שתופס אותן נורמות מנקודת המבט

החיצונית בלבד, ואינו מקבל אותן כתקפות לשם הכוונת התנהגותו. כך למשל, המדינה אינה מותירה לאזרחיה שיקול דעת באשר לשאלה אם לציית לנורמות ההתנהגות שקובע הדין הפלילי, וכופה את הציות להן באמצעים עונשיים. זאת, בראש ובראשונה, לא לשם ענישה כתכלית כשלעצמה, אלא במטרה להבטיח כי אנשים יקיימו מלכתחילה את נורמות ההתנהגות שמתווה הדין הפלילי. אם כן, מטרתו העיקרית – ולמצער הראשונית – של הדין הפלילי, ושל האכיפה המתבצעת מכוחו, אינה 'למלא את בתי הסוהר באסירים', ולא 'למלא את כיסיה של המדינה בקנסות', כי אם לגרום לאזרחי המדינה להימנע מהתנהגויות מסוימות, שבגינן הם עשויים להיענש (לניתוח קאנוני של נקודה זו, ראו: H.L.A Hart, *Prolegomenon to the Principles of Punishment*, 60 PROC. ARISTOTELIAN SOC'Y 1 (1959)). בדומה לכך, בנדון דידן, תכליתם של צעדי האכיפה בכלל, ושל הענישה לפי חוק השיפוט הצבאי בפרט, אינה 'ענישה לשם ענישה', או 'מילוי בתי הסוהר הצבאיים במשתמטים'; אלא הצורך לכפות את הגיוס מלכתחילה, גם על אלה שאינם מעוניינים בכך.

47. בענייננו, משיבי המדינה אכן הודיעו על השקת תכנית גיוס ואכיפה, וביצעו כמה וכמה פעולות לטובת יצירת תשתית לאכיפה אפקטיבית (ראו פסקאות 21-22 לעיל). עם זאת, מדובר בקצה הקרחון. כפי שעולה מהנתונים שהובאו לעיל, היקף המשתמטים שהוכרוזו מבין כלל בני הציבור החרדי אשר מחויבים בשירות, ולא התייצבו – קטן. מתוך אותם משתמטים, היקף המעצרים שבוצע בפועל – מצומצם ביותר, כמעט זניח (הגם שחלה לאחרונה עליה מסוימת, מתונה). זאת ועוד, ודומני כי בכך העיקר, משיבי המדינה לא פירטו, ולו באופן ראשוני, מה עולה בגורלם של אלו שנעצרו: האם חלקם התגייסו; האם נפתחו נגדם הליכים פליליים; האם הוגשו כתבי אישום; או שמא, כפי שניתן לחשוש, שוחררו ממעצר לאחר זמן לא רב, מבלי שננקטו נגדם הליכים משמעותיים נוספים. בהינתן שחרף בקשות העותרים, ואף על-פי שניסינו ודרשנו לקבל תשובות לגבי סוגיה זו – לא ניתן מענה מספק מטעם משיבי המדינה, ניתן להניח כי למצער במרבית המקרים, האפשרות האחרונה היא שמשקפת את מצב הדברים הנוהג.

48. גם ניסיונותינו לקבל נתונים לגבי שיעור בני הציבור החרדי מתוך סך ההליכים הפליליים או המשמעתיים המתנהלים בצה"ל לגבי משתמטים – עלו בתוהו. אמנם, נטען לפנינו כי הליכי האכיפה ננקטים באופן שוויוני, כלפי כלל המשתמטים, אולם לא הוצג ביסוס לכך. בנסיבות אלה, ובהתחשב בכלל האמור, דומני כי אין מנוס ממתן צו, שיחייב את גורמי המדינה לנקוט פעולות משמעותיות לאכיפת חובת הגיוס באופן שוויוני, בין היתר באמצעות הליכים פליליים אפקטיביים. ככל שימשיכו משיבי המדינה להימנע

מנקיטת פעולות אכיפה של ממש, אין טעם טוב להניח כי ההתנהגות הראשונית – קרי, ההשתמטות מחובת הגיוס – תשתנה. לשון אחר, ככל ש'תוחלת העלות' מהשתמטות עבור בן הציבור החרדי נותרת כמעט בלא שינוי, הדעת נותנת כי מצב הדברים הנוהג – יותר על כנו.

49. אתייחס לכמה טענות נוספות שעלו לגבי סוגיה זו. נטען לפנינו, כי מתן סעד בהקשר זה יהיה מנוגד להלכה שלפיה בית משפט זה אינו מתערב בשיקול הדעת של רשויות הצבא בכלל, ושל רשויות האכיפה בפרט. אכן כן, על דרך הכלל, אין זה ממנהגנו להתערב בשיקול הדעת של רשויות אלה. ברם, לגבי דידי, ספק אם ההלכה האמורה תקפה בענייננו, ובלאו הכי, נסיבות העניין דנן מצדיקות התערבות כאמור.

50. אשר לשיקול הדעת של רשויות הצבא, כפי שהובהר בבג"ץ 6198/23 בהקשר קרוב, הפעלת סמכות הגיוס והאכיפה שלא באופן שוויוני, או באופן מחמיר פחות לגבי בני הציבור החרדי, עולה כדי אכיפה סלקטיבית, שאינה מצויה בגדרי שיקול הדעת הלגיטימי של רשויות הצבא, ואף "מגלמת פגיעה קשה בשלטון החוק, ובעיקרון שלפיו כל הפרטים שווים בפני החוק". מה גם, ש"חומרתה של האכיפה הסלקטיבית מתעצמת כאשר מדובר באכיפת חובת הגיוס על הפרט: חובה שמשמעותה הגבלה משמעותית על זכויות היסוד שלו ואשר עשויה לחייבו להעמיד בסכנה את חייו ואת שלמות גופו, בהגנה על ביטחון המדינה" (שם, פסקה 53; ראו גם שם, פסקה 58).

51. אשר לשיקול הדעת של הרשות המוסמכת באכיפת החוק, הכלל הוא כי התערבות שיפוטית בכגון דא תיעשה במשורה, רק במקרים שבהם "הוכחה התנערות מלאה, או הימנעות בלתי סבירה מאכיפת החוק, או כאשר סדרי העדיפות שעיצבו הרשויות נגועים בחוסר סבירות קיצוני, או בפגם אחר שנתגלע בחוקיותם" (בג"ץ 6243/08 התנועה לשמירת אדמות הלאום נ' שר הבטחון, פסקה 24 (2.12.2010); ראו גם: בג"ץ 4475/17 פרידמן נ' משטרת ישראל, פסקה 4 (17.2.2019)). לצד זאת, אל לנו לשכוח מושכלות יסוד. אכיפת החוק, כל חוק, "היא אחד התפקידים העיקריים של כל שלטון. הרשויות המוסמכות אינן רשאיות להתנער מתפקיד זה" (בג"ץ 551/99 שקם בע"מ נ' מנהל המכס ומע"מ, פ"ד נד(1) 112, 125 (2000); ההדגשה הוספה – נ' ס'; ראו גם, מגי רבים: בג"ץ 5078/20 פדידה נ' משטרת ישראל, פסקה 33 (19.8.2020)).

52. ככל שהרשויות הרלבנטיות אינן פועלות כדבעי לאכיפתו של חוק מסוים, עתיד הוא, במוקדם או במאוחר, להפוך לאות מתה: "חוק שהרשויות אינן עושות לאכיפתו

כהילכתו, יפה היה לו שלא נחקק משנחקק. חוק שאינו נאכף מוטב לו שלא ייחקק, משייחקק ולא ייאכף. חוקים לא נועדו לצדיקים גמורים. ומי שאינו צדיק גמור, אל נביאנו לידי ניסיון שמא יחטא. חוק המבוחה בשער בת-רבים יביא לרפיון גם מעבר לתחומיו, ובית-המשפט לא ישלים עם תופעה זו (בג"ץ 53/96 תשלובת ח. אלוני בע"מ נ' שר התעשייה והמסחר, פ"ד נב(2) 1, 10-11 (1998); ההדגשה הוספה – נ' ס'). אכן, עקרון זה, שעניינו גם בהשלכות הרוחב של אי-אכיפת החוק, מלווה אותנו עוד מקדמת דנא: "ההימנעות מלממש ולהגשים חוק קיים ומחייב, אינה מדיניות ואינה יכולה להיות מדיניות, מכל בחינה שהיא; היא רק גורמת לדימורליזציה ביחסי השלטון והאזרח, וגוררת אחריה פריקת עול של כל חוקי המדינה" (בג"ץ 295/65 אופנהימר נ' שר הפנים והבריאות, פ"ד כ(1) 309, 328 (1966) (להלן: עניין אופנהימר); ההדגשות הוספו – נ' ס').

53. בענייננו, הגם שלא ניתן לומר, כי רשויות המדינה מתנערות באופן מלא מאכיפת חובת הגיוס לגבי בני הציבור החרדי, דומני כי בשלב זה, למצער במישור המעשי – הדברים אינה כה רחוקים מכך. אמנם, הצבא ביצע פעולות שונות הנדרשות כ'תנאי רקע' תומכים, כגון קיצור משך הזמן בין מועד ההתייצבות לצו ראשון לבין הכרזה על השתמטות; השקת תכנית המאפשרת למשתמטים 'לתקן את דרכיהם', ולהחליט להתגייס; הכשרת כוחות בילוש נוספים; הקמת דסק מודיעין יעודי ועוד. ואולם, 'תנאי הרקע' האמורים, כשלעצמם, הגם שמובן כי הם הכרחיים – אינם מעלים או מורידים לגבי השאלה אם מתבצעת בפועל אכיפה אפקטיבית. הלכה למעשה, לבד מכמות לא גדולה של מעצרי משתמטים – שלא מן הנמנע כי שוחררו ימים ספורים לאחר מעצרו, בתרועה רמה – לא דיווחו משיבי המדינה על פעולות אכיפה אפקטיביות של ממש במישור הפלילי (למשל, הגשת כתבי אישום וכיוצא בזה). קשה לומר אפוא, כי חובת הגיוס אכן נאכפת באופן שוויוני ואפקטיבי; הרחק מכך, ממש לא.

54. מעבר לחשש הכללי אשר מתעורר מקום בו הוראת חוק אינה נאכפת באופן אפקטיבי, מה שמייצר סיכון להשלכות הרוחב המפורטות לעיל, בדבר "דימורליזציה ביחסי השלטון והאזרח", ו"פריקת עול" של חוקי המדינה, הדברים מקבלים משנה תוקף בנדון דידן – חובת גיוס. כאמור לעיל, החוק בישראל קובע חובת גיוס כללית (ראו בפרט: סעיף 2 לפקודת צבא-הגנה לישראל); כללית, משמע גם שוויונית. זהו תנאי בלעדיו-אין למודל צבא העם. ככל שהמדינה תמשיך בהימנעות מאכיפה אפקטיבית של חובת הגיוס באופן שוויוני, יהיה קשה יותר להצדיק נקיטת צעדי אכיפה כלפי משתמטים אחרים. אין זה מן הנמנע כי הימשכות מצב הדברים האמור, תביא לפגיעה בנכונותם של אחרים למלא אחר חובת הגיוס – חובה שמעצם טבעה מחייבת נכונות להזדהות, שיתוף פעולה ותרומה, ואשר לא ניתן לממשה אך ורק בדרכי כפיה. המדרון בהקשר זה עשוי

להיות חלקלק, ואחריתו – מי ישורנה; בל נשכח: בביטחון המדינה עסקינן, במובנו הבסיסי ביותר (על מנת שלא נימצא חסרים, אציין כי תלויה ועומדת לפני בית משפט זה עתירה שעניינה בגיוס בני החברה הערבית; ראו: בג"ץ 41938-08-24 בלנס נ' שר הביטחון).

55. בשולי הדברים, כפי שצוין לעיל, זמן קצר טרם הדיון בהתנגדות לצו על-תנאי, עלתה טענה מצד העותרת בבג"ץ 27156-08-24, שלפיה התקבלה במשטרת ישראל החלטה שלא לעצור משתמטים בני הציבור החרדי. זאת, חרף סמכותה המעוגנת בסעיף 52(א) לחוק שירות בטחון. ב"כ משיבי המדינה ציינה בדיון כי אכן, התגלעה מחלוקת בין גורמי המשטרה והצבא באשר לסוגיה זו, אולם הגורמים הרלבנטיים פועלים ליישבה, והיא צפויה לבוא על פתרונה בקרוב. חזקה כי הסוגיה תיפתר בתוך זמן קצר (אם לא נפתרה כבר). על כל פנים, מובן כי רשות מינהלית – בעניין דנן, המשטרה – אינה רשאית להתפרק כליל מסמכויות שהוקנו לה על-פי חוק (ראו למשל: בג"ץ 297/82 ברגר נ' שר הפנים, פ"ד לז(3) 29, 47 (1983); בג"ץ 4726/20 אזרחים למען הסביבה נ' השרה להגנת הסביבה, פסקה 35 (30.10.2024)).

56. סיכום ביניים: המדינה אינה ממלאת אחר חובתה לביצוע אכיפה אפקטיבית ושוויונית של חובת הגיוס במישור הפלילי. הגם שלהלכה, ניכרת מחויבות, ונעשות פעולות מקדימות – למעשה, לא הוצגו לנו פעולות אכיפה המתבצעות בפועל, למעט אותם מעצרים נקודתיים, כמפורט לעיל. בנסיבות אלה, ובשים לב לחשיבות העניין, כמו גם לדחיפותו – הן במונחי אי-השוויון בנטל, אשר הולך ומעמיק, הן במונחי צרכי הצבא, לפי גורמי המקצוע שלו-עצמו – ולהשלכות הרוחב הפוטנציאליות, שעלולות להיות קשות ביותר, סבורני כי אין מנוס מהפיכת הצו על-תנאי למוחלט בהיבט זה (בהמשך אפרט מעט יותר לגבי היבטיו המעשיים של הצו).

צעדי אכיפה משלימים – האם קיימת חובה?

57. אכיפה אפקטיבית באפיק הפלילי היא אמנם תנאי הכרחי ליצירת שינוי במצב הדברים, אך אינה תנאי מספיק. כך, עמדתם העקבית והחד-משמעית של גורמי המקצוע, הן בצה"ל ובמשרד הביטחון, הן במשרד האוצר, היא ש"אין די בסמכויות המצויות בידי הצבא לשם מילוי שורות הצבא בהתאם לצרכים הביטחוניים העדכניים", אלא "יש חשיבות רבה להרחיב את צעדי האכיפה האישיים כלפי משתמטים, וכן לשלול הטבות ממשתמטים – צעדים אשר מצויים בסמכות גורמים שונים בממשלה". עמדתה של הממשלה, לעומת זאת – שונה. כפי שהובהר במכתבו של מזכיר הממשלה מיום 23.10.2025, במענה לפניית

היועצת המשפטית לממשלה באשר לקידום צעדי אכיפה משלימים כאמור, אין בכוונת הממשלה לקדם צעדים כגון דא. זאת, שכן לשיטתה, "הדרך היחידה להביא לגרף עלייה קבוע בגיוס לצה"ל מקרב הציבור החרדי" היא באמצעות השלמת החקיקה שתסדיר את הסוגיה "במרחבי הסכמה עם הנהגת הציבור החרדי", "אל מול תמריצים, סנקציות והגבלות שונות הנכללים בחוק" (זו גם עמדת שר הביטחון, כפי שעולה מסיכום הדיון שהתקיים בראשותו ביום 6.3.2025).

58. עמדה זו של הממשלה – קשה עד מאוד לקבל. עולה ממנה, כי במצב החוקי הנוכחי, נתון לממשלה שיקול דעת אם לפעול כמיטב יכולתה, בהתאם לשיקול דעתה, למימוש והגשמה של חובת הגיוס באופן שוויוני. עמדה זו מנוגדת ישירות להוראות חוק שירות בטחון, הקובע חובת גיוס שוויונית, כמפורט לעיל; סותרת את חובתן הכללית של רשויות המדינה לפעול לאכיפת החוק; מנוגדת להלכה הפסוקה; ואף נדחתה מפורשות עוד בבג"ץ 6198/23: "כפי שהובהר לא אחת, על הרשות המינהלית לפעול בגדרי הסמכויות הנתונות לה בדין הקיים, ואין בעצם כוונתה לקדם חקיקה שתשנה את המצב החוקי כדי לאפשר לה להימנע מהפעלת סמכויותיה" (שם, פסקה 51; ההדגשה הוספה – נ' ס').

59. בהקשר זה הוברר בפסיקה, כי "הטעם לדבר אינו רק חובת הרשות להחליט על-פי הדין הקיים היום. טעם נוסף הוא, שאין לדעת אם יחוקק החוק ומתי יחוקק. לכנסת סדרי עדיפויות משלה, ואין לדעת מתי תידון הצעת החוק, אם בכלל, כמה זמן יימשך הליך החקיקה ומה יהיה תוכנו של החוק" (בג"ץ 3872/93 מיטראל בע"מ נ' ראש הממשלה, פ"ד מז(5) 485, 496 (1993)). נימוק זה, יפה הוא במיוחד לענייננו. כזכור, לאחר פסק הדין בבג"ץ 1877/14, לפני למעלה מ-8 שנים, התבקשו על-ידי המדינה ארכות רבות להשעיית תוקפו של פסק הדין, לטובת השלמת חקיקה שתסדיר את הסוגיה. אף לאחר פקיעת החוק, הכריזה הממשלה הנוכחית, בהחלטה 682 מיום 25.6.2023, כי בכוונתה "לגבש הסדר חקיקתי חדש", במסגרת מה שכוונה באותה החלטה 'תקופת הביניים', קרי עד יום 31.3.2024. והנה, ניצבים אנו כאן, כמעט שנתיים וחצי לאחר החלטה 682, תקופה שבמהלכה פרצה מלחמה קשה וארוכה ביותר, אך הסדר חקיקתי חדש – איננו; אותה 'תקופת ביניים' שנועדה להסתיים לפני למעלה משנה וחצי – היא עודנה מציאות חיינו. פעם אחר פעם אנו מתבשרים כי הליכי החקיקה מצויים בשלבים מתקדמים, פסע מהשלמה – "הנה זה עומד אחר כחלנו משגית מן התלונות מצד מן התורפים" (שיר השירים ב, ט); אולם בפועל, מצב הדברים המשפטי, בכל הנוגע לחקיקה, קרוב הרבה יותר לתיאור אחר, קודר יותר, גם הוא פרי עטו של החכם באדם: "מה שְׁהִיָּה הוא שְׁהִיָּה ומה שֶׁנֶעֱשָׂה הוא שֶׁנֶעֱשָׂה וְאֵין כָּל חֵדֶשׁ תַּתַּת הַשָּׁמַיִם" (קהלת א, ט). הוראות חוק שירות בטחון

– אינן ממומשות ואינן מוגשמות; חובת הגיוס החקוקה – נותרת עלי-ספר בלבד. בנסיבות אלה, דומני כי אין לנו אלא לשוב אל מושכלות היסוד: "ההימנעות מלממש ולהגשים חוק קיים ומחייב, אינה מדיניות ואינה יכולה להיות מדיניות" (עניין אופנהיימר, עמוד 328; ראו גם: ע"מ 2469/12 ברמר נ' עיריית תל אביב-יפו, פסקאות 48, 51 (25.6.2013); בג"ץ 8438/16 ארגון אמון הציבור חברה לתועלת הציבור בע"מ נ' שר הפנים, פסקה 32 (21.6.2021)).

60. ודוק: עמדתה של הממשלה, כפי שהוצגה לפנינו, היא כאמור ש"הדרך היחידה להביא לגרף עלייה קבוע בגיוס לצה"ל מקרב הציבור החרדי" היא השלמת החקיקה הנזכרת, על צעדי האכיפה המשלימים הכלולים בה. דא עקא, שלא הובא נימוק לכך, ושעמדה זו לא נתמכה בתשתית עובדתית, ולו מינימלית. אדרבה, מזכיר הממשלה הבהיר במכתבו מיום 23.10.2025 כי "הממשלה לא הגישה עד כה עמדה ואין בכוונתה להגיש עמדה בעתירות". אלא מאי? שאף אם נניח כי לממשלה נתונה סמכות להימנע מהפעלת סמכויותיה בהקשר זה – וכאמור, ספק רב אם אכן ניתן להניח זאת – הרי שההחלטה שלא להפעילן היא החלטה מינהלית; ככל החלטה כגון דא, עליה לעמוד בכללי המשפט המינהלי, ובכלל זאת, להתבסס על תשתית עובדתית רלבנטית, ועל טעמים ונימוקים ענייניים (ראו למשל: בג"ץ 7091/19 לי-בר קייטרינג יפרח בע"מ נ' מועצת הרבנות הראשית לישראל, פסקאות 26-27 ושלל האסמכתאות שם (31.8.2022)). אלה, כאמור, לא הוצגו בענייננו. אף קשה לראות כיצד ניתן היה לבססם, הן בהתחשב בעובדה שנקיטה בצעדי האכיפה משלימים – כלל לא נוסתה; הן בהתחשב בכך שהנחה אפרוורית שלפיה נקיטה בצעדי האכיפה המשלימים לא תביא לשינוי בהתנהגות, שקולה להנחה כי אנשים כלל אינם מגיבים לתמריצים – הנחה שקשה מאוד לקבל, ואף נמצאת בסתירה עם העמדה שלפיה התמריצים שבהצעת החוק יביאו לשינוי המיוחל (ראו גם להלן, בפסקה 65).

61. אם כן, הממשלה, מתוקף החובות המוטלות עליה, אינה רשאית למשוך ידיה מהפעלת הסמכויות הנתונות לה, בהתאם לשיקול דעתה, ולהיפטר מחובתה למימוש והגשמה של הוראות חוק שירות בטחון בכלל, ושל חובת הגיוס בפרט; קל וחומר, שאין באפשרותה לעשות כן מבלי להתבסס על תשתית עובדתית, ובאין נימוק ענייני. בהבטחות לחקיקה עתידית, שבינתיים בוששת לבוא – אין כדי לפטור אותה מפעולות אשר מתחייבות תחת המצב החוקי הקיים. הימנעות כאמור, בהתאם למדיניותה הנוכחית של הממשלה, אינה מנוגדת רק להוראות החוק והפסיקה, כמפורט לעיל; היא "חותרת למעשה נגד עצם קיומה של חובת הגיוס, אשר חלה באורח שוויוני על אזרחי המדינה" (בג"ץ 6198/23, פסקה 57).

62. נוכח כלל האמור, בשים לב לכך שהממשלה אינה ממלאת אחר חובתה לפעול למימוש והגשמה של חובת הגיוס באופן שוויוני, כמצוות המחוקק – סבורני, כי אין מנוס מעשיית הצו למוחלט, גם לגבי היבט זה של העתירות.

צעדי אכיפה משלימים – תוכן החובה

63. עד כאן, דנתי בשאלה אם הממשלה רשאית להימנע מלהפעיל את סמכותה לקבוע צעדי אכיפה משלימים לטובת מימוש חובת הגיוס (קרי, במישור הסמכות). כאמור, תשובתי על שאלה זו – בשלילה. כעת, אפנה לדון בשאלת תוכן החובה. שאלה זו – מורכבת כפל כפליים. בתצהיר התשובה מטעמם, עמדו משיבי המדינה על כמה עקרונות שלשיטת גורמי המקצוע – בדגש על אגף התקציבים במשרד האוצר – מערכת סנקציות אפקטיבית נדרשת לקיים:

“השפעה אפקטיבית על הכנסת משק הבית וצמצום ההסתמכות על סיוע ממשלתי; פוטנציאל השפעה על היקף רחב של משקי בית ופרטים; תחולת הסנקציות על פני פרק זמן ממושך; גיבוש מעטפת למניעת יצירת ערוצי מימון עוקפים”.

בגדרי עקרונות אלה צוינו, בין היתר, הצעדים הבאים, שכוללים שלילת הטבות ב”הנחה בארנונה למגורים, סבסוד תשלומי הורים למסגרות חינוך משלימות, הטבות לנוסעי תחבורה ציבורית, סיוע בשכר דירה מתוקף מבחן הכנסה, סבסוד רכישת דירה, שכירות ארוכת טווח בשכר דירה מופחת, הלוואות משכנתה לזכאים”. נטען, כי “שלילת הטבות אלה צפויה להשפיע באופן ניכר על סלי ההכנסות וההוצאות של חלק ניכר מחייבי הגיוס, ולהביא לקיומו של מערך תמריצים אפקטיבי שצפוי להביא לאפקט משמעותי כבר בטווח הזמן המיידי” (ההדגשות הוספו – נ’ ס’). כמו כן הודגש, כי מדובר בצעדים שאינם דורשים חקיקה, אלא מצויים בסמכותה המלאה של הממשלה (אם של משרדים שונים, אם של הממשלה במליאתה).

64. אציין עוד, כי במהלך הדיון בהתנגדות לצו על-תנאי, הפנתה אותנו ב”כ המבקשת להצטרף, תנועת אמהות בחזית, אל סעיף 26טז לנוסח הצעת התיקון לחוק שירות בטחון של יו”ר ועדת החוץ והביטחון, שפורסם ביום 23.10.2025, ואשר נדון בימים אלה על-ידי הוועדה. עניינו של סעיף זה, ב”שלילת הטבות אישיות” ממי שהוכרז כמשתמט משירות צבאי – הן ככלל, הן במקרה של אי-עמידה ביעדי הגיוס. מוצע בו, כי על “תלמיד ישיבה שלא התייצב לשירות סדיר או שלא קיבל פטור משירות ביטחון”, יחולו ההוראות הבאות (בכפוף לקיומם של טעמים הומניטריים מיוחדים, אשר אושרו על-ידי

ועדת חריגים): "לא יינתן לו רישיון נהיגה עד שימלאו לו 23 שנים"; "הוא לא יהיה רשאי לצאת מישראל עד שימלאו לו 23 שנים"; "הוא לא יהיה זכאי להגיש מועמדות למשרה שיועדה לקבוצה הזכאית לייצוג הולם"; ו"הוא לא יהיה זכאי לנקודות זיכוי לפי פרק שלישי בחלק ג' לפקודת מס הכנסה".

65. זאת ועוד – ודומני, במלוא הזהירות, כי בכך העיקר, שכן כאן אנו מגיעים לצעדים משמעותיים יותר, כאלה שעשויים להתברר כבעלי נפקות של ממש – במקרה של אי-עמידה ביעדי הגיוס, יחולו על מי שהוכרו כמשתמט משירות צבאי, בין היתר, ההוראות הבאות (באופן מדורג, בהתאם למספר שנות אי-העמידה ביעדי הגיוס): "הוא לא יהיה רשאי להשתתף בתוכנית של רשות מרשויות המדינה או של רשות מקומית המקצה דיור במחיר מוזל"; "הוא לא יהיה זכאי להנחה במחיר הנסיעה" בתחבורה ציבורית; "לא יהיה זכאי לסיוע כספי לרכישת דירה מרשות מרשויות המדינה, מגוף מתוקצב או מגוף נתמך" (רק מהשנה השניה); "לא יהיה זכאי להנחה או פטור מתשלום מס רכישה כמשמעותו בסעיף 9 לחוק מיסוי מקרקעין (שבח ורכישה)" (רק מהשנה השלישית). מבלי להביע עמדה לגופן של הפעולות השונות המנויות בהצעת החוק הנ"ל של יו"ר ועדת החוץ והביטחון, אציין רק זאת: בהינתן שהצעת החוק – שבה טוענת הממשלה עצמה כי טמונה הדרך לפתרון הסוגיה – נוקבת בצעדי אכיפה אלה באופן מפורש, לא בנקל ניתן יהיה לקבל טיעון מטעם הממשלה, שלפיו צעדים כלכליים כאמור כלל אינם אפקטיביים לשיטתה.

66. אם כן, דומה כי יש בנמצא פעולות רבות, מרביתן מצויות בסמכותה של הממשלה, אשר קיימת הסכמה יחסית לגבי היותן אפקטיביות בקידום מימושה של חובת הגיוס. ודוק: ההחלטה אילו צעדים לקדם, לשם גיבוש מערכת אכיפה אפקטיבית, היא החלטת מדיניות מובהקת; היא נטועה בליבת שיקול הדעת של הממשלה, ודורשת מומחיות של גורמי המקצוע. תפקידנו, למצער בשלב זה, אינו להורות אפוא על קידום צעדים ספציפיים, כאלה או אחרים, אלא רק לעמוד על החובה המשפטית הכללית המוטלת על הממשלה, ולהתוות קווים מנחים לעמידה בה; הדרך המדויקת שבה תיושם חובה זו – תיקבע על-ידי הממשלה. כך בעת הזו, אולם ככל שהפרת החובה תימשך, יתכן כי נידרש בעתיד גם ליותר מכך.

67. בהמשך לאמור, אבקש לעמוד על 4 עקרונות, אשר סבורני כי על המדיניות שתיבחר לעמוד בהם:

ראש ועיקר, הצעדים שייבחרו נדרשים להיות כאלה שניתן להעריך בסבירות גבוהה כי יהיו אפקטיביים כמכלול, ויביאו לשינוי ממשי; מטבע הדברים, בכגון דא נדרש יהיה לייחס משקל רב לעמדות גורמי המקצוע הרלבנטיים (ובכלל זאת, לא ניתן יהיה להתעלם ולהימנע מלשקול צעדים שגורמי המקצוע סבורים כי יהיו בעלי אפקטיביות גבוהה). כנגזרת ישירה מן האמור, מאליו מובן שככל שהמדיניות שתיקבע תאפשר יצירת ערוצי מימון עוקפים, לא ניתן יהיה לראותה כאפקטיבית, וממילא, כממלאת אחר התנאים הנדרשים (כפי שצוין במכתב הממונה על התקציבים במשרד האוצר, מיום 4.6.2025: "תנאי הכרחי להצלחתו של מנגנון הסנקציות הכלכליות הינו גיבוש מעטפת שתבטיח כי לא ניתן לייצר ערוצי מימון אלטרנטיביים שיאפשרו לעקוף אותן, באמצעות תקצוב אלטרנטיבי או נוסף שיהווה תחליף לאובדן הכנסה. [...] ככל ויימצאו מנגנוני הטבות עוקפים לאלו שיכללו בסל ההטבות המותנות בגיוס, כל תכלית צעדים אלה תעוקר מתוכן").

שנית, על המדיניות האמורה לחול באופן שוויוני על מי שהוכרז כמשתמט, קרי – לא רק על אלה מקרב בני הציבור החרדי.

שלישית, ברי כי במסגרת המדיניות שתיקבע, אין לפגוע בזכויות יסוד באופן שאינו מידתי.

רביעית, ככלל, אין לאפשר המשך מתן הטבות שניתנות בקשר ישיר, או עקיף, להשתמטות מחובת הגיוס, למשל כאלה המוענקות לתלמיד ישיבה בתור שכזה, כאשר הימצאותו בישיבה משמיעה השתמטות מחובת הגיוס. בהמשך לנקודה זו אדגיש, למען מסגור הדברים כהווייתם, כי מרבית הצעדים שעל הפרק, עניינם בשלילת הטבות המוענקות על-ידי המדינה; לא בפגיעה בזכויות מוקנות.

68. טרם סיום הדיון בצעדי האכיפה המשלימים, אבקש להתייחס לטענת איחוד הישיבות, שלפיה כלל לא היה מקום לדון בסוגיה זו במרוכז, בגדרי העתירות דנן, שכן נדרש לדון בכל צעד אכיפה כאמור בעתירה נפרדת, בהתאם לתשתית העובדתית המתאימה (כפי שנדון, למשל, בבג"ץ 27272-01-25 ישראל חופשית נ' משרד הרווחה והשירותים החברתיים (28.7.2025); בבג"ץ 23375-01-25 ישראל חופשית נ' המוסד לביטוח לאומי (8.9.2025); בבג"ץ 68083-02-25 ישראל חופשית נ' שר הבינוי והשיכון). הגם שעל פני הדברים, הטענה אינה משוללת היגיון, אין בידי לקבלה. ניתן לציין כמה טעמים לכך, אך אסתפק בעיקרי שבהם: החובה לקבוע מדיניות אכיפה אפקטיבית, הכוללת גם צעדי אכיפה משלימים, מוטלת על משיבי המדינה, ועליהם בלבד. חובה זו היא חובה כללית, שאינה תלויה בתשתית העובדתית הפרטנית הרלבנטית לכל צעד בנפרד. קבלת עמדתו

של איחוד הישיבות שקולה, הלכה למעשה, להעברת החובה המוטלת על הממשלה לפתחם של עותרים, שיביאו את צעדי האכיפה, כל אחד בנפרד, לפתחו של בית המשפט, ויוכיחו כי קיימות הצדקות לנקיטתם. מובן, כי זאת אין לקבל. מה גם, שהדעת נותנת כי את הצעדים האמורים – ובפרט את מידת האפקטיביות שלהם – יש לבחון באופן הוליסטי, כמכלול (זה הטעם בגיבוש מדיניות).

צו ביניים

69. במסגרת תצהיר התשובה, ביקשו משיבי המדינה כי נאריך את תוקפו של צו הביניים שניתן ביום 26.2.2024 בבג"ץ 6198/23, שבו נקבע כי תימנע "הפחתה של תקופת השירות או כל תקופה רלוונטית אחרת לעניין גיוסם ושירותם של בני ישיבות" (צו הביניים הווארך במסגרת פסק הדין עד סוף שנת 2025; ראו שם, פסקאות 18 ו-61) – עד סוף שנת 2026. זאת, על רקע הוראות סעיף 20 לחוק שירות בטחון, המורה כי בנסיבות מסוימות, לאחר תום תקופת הקריאה לשירות, חלוף הזמן יביא להפחתה של אותו פרק זמן מתקופת השירות הצבאי; ועל מנת "לאפשר לגורמי הצבא למצות את תהליכי המיון והגיוס מתוך הציבור החרדי (אשר גיוסם נדחה מכוח הוראות פרק ג' 1 לחוק שירות בטחון, לפני פקיעת תוקפו, או שהוקפא בהתאם להחלטת ממשלה 682)".

70. אכן, סבורני כי מתן צו ביניים כאמור – נדרש בענייננו. חרף התנגדותו של איחוד הישיבות, איני רואה הצדקה לסטות מן הדרך העקבית שננקטה על-ידי בית משפט זה במקרים קודמים, במצבים כגון דא (גם ב'תקופת הביניים' שבין פקיעת תוקפו של חוק טל, לבין חקיקתו של פרק ג' 1, ניתן צו ביניים כאמור (בג"ץ 5823/12 התנועה לאיכות השלטון בישראל נ' שר הביטחון (22.8.2013) (להלן: בג"ץ 5823/12)) מה גם, שאין טעם טוב שבגיניו יתאפשר למי שהשתמט מחובת הגיוס, בניגוד לחובה החוקית החלה עליו – למצער החל מיום 25.6.2024, מועד פסק הדין בבג"ץ 6198/23, שבו הובהר למעלה מכל ספק כי חובה זו אכן חלה על בני הציבור החרדי – להפיק מכך יתרון או תועלת, ולהפחית מתקופת השירות שבה הוא מחויב, אך בשל זמן ההתארגנות שנדרש לצה"ל לשם הוצאת הצווים כאמור (ראו: בג"ץ 5823/12, פסקאות 6-7).

"הַאֲחִיכֶם יְבֹאוּ לְמִלְחָמָה וְאַתֶּם תִּשְׁבּוּ פֶּה" (במדבר לב, ו) – מעט על ערך לימוד התורה ועל חובת הגיוס מנקודת המבט הפנימית

71. כשופטים, תרים אנו תדיר אחר איזון בין ערכים שונים ומתחרים; לא בכדי, אחד מן הסמלים ומן הדימויים המקובלים של המשפט בכלל – ושל הרשות השופטת במחוזותינו, בפרט – הוא המאזניים (ראו, בהקשר זה: ספר יצירה פרק ה, משנה ג).

במבט שטחי, עשויות גם התדיינויות הגיוס, לדורותיהן, להיתפס כבעלות אותו אופי 'איווני', כאשר במסגרתן ניצבים ערך לימוד התורה מזה, ואל מולו ההפליה הקשה "בין דָם לְדָם" (דברים יז, ח), כמו גם הצורך האקוטי בהתגייסות ל"עזרת ישראל מיד צר שבא עליהם" (משנה תורה, ספר שופטים, הלכות מלכים ומלחמות ה, א); להוותנו, 'צרים' הרבה נשאו ראש ובאו עלינו.

72. על רקע זה, הובהר זה מכבר, אך חשוב לחזור ולהדגיש – דווקא מנקודת המבט הפנימית – כי לא היא; עסקינן, הלכה למעשה, ב"קונפליקט מדומה. מנקודת מבטה של התורה עצמה, לא קונפליקט יש כאן כי אם שני צדדים של אותו המטבע: חובתו של היחיד לעמו, לארצו ולתורתו" (בג"ץ 1877/14, פסקה 10 לפסק הדין של השופט נ' הנדל). כך, שכן החובה להתייצב למלחמות הגנה, מלחמות אין ברירה, מן הסוג שעמו מתמודדת מדינת ישראל מראשית ימיה, וביתר שאת בעת האחרונה – מלחמות אשר משתייכות לקטגוריה ההלכתית שבה "הכל יוצאין, ואפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה" (משנה תורה שם, ה, א; ז, ד) – חלה גם חלה על לומדי תורה: "במלחמת מצוה הכל יוצאין ואפילו תלמידי חכמים צריכים ליבטל מלימודם" (רבי יצחק מינקובסקי קרן אורה, מסכת סוטה מד, ב).

73. אכן, הדברים כבר נאמרו, הוסברו ופורטו, בפסיקה ומחוצה לה (ראו, מני רבים: בג"ץ 6298/07, בחוות הדעת של השופטים א' רובינשטיין והנדל; אביעד הכהן "על חובת השוויון בשירות הצבאי" פרשת השבוע ברוח המשפט 74, פרשת במדבר (התשס"ב)). למעשה, מדובר בעקרונות מוסריים ואנושיים כה פשוטים וברורים, שעל תמיכתם במקורות ההלכה עשוי השואל לשאול "למה לי קרא? סברה הוא!" (כבלי, בבא קמא מו, ב); כלומר, מדוע נדרשים מקורות והפניות, אם זהו היגיון פשוט ומתחייב לכל בר-דעת. מטעמים אלה, לא ארחיב בנושא; החפץ 'להגדיל תורה' – יעיין במקורות שהוזכרו לעיל. אסתפק בציון כי מיוחסת לר' חיים מבריסק – אחד מגדולי החכמים בדורות האחרונים, ומי שהשפיע השפעה עצומה על לימוד התורה הישיבתי – האמירה שלפיה 'מי שאינו יודע מתי לסגור את הגמרא – מוטב שלא יפתח אותה'; ובגרסה אחרת: 'מי שאינו סוגר את הגמרא כשאלמנה מתדפקת על דלתו, גם כשגמרתו פתוחה – היא סגורה'. עוד מסופר, כי ר' שניאור זלמן מלאדי – 'האדמו"ר הזקן', מייסד חסידות חב"ד – לימד את נכדו, ה'צמח צדק', לאחר מעשה שהיה, כי אם אדם לומד תורה ואינו שומע בכיו של תינוק – הרי שמשוהו פגום בלימודו. "יְשַׁמֵּעַ תַּכֵּם נְיוֹסָף לְקַח" (משלי א, ה).

74. עוד אוסיף, בהתאם לאמור לעיל, ועל מנת להוציא מליבם של תוהים וטועים, כי הכרעתי אינה נובעת מהקטנה בחשיבות הלימוד והעמל בתורה – מצווה שעליה נאמר במקורותינו כי היא 'חיינו ואורך ימינו' (ראו: דברים ל, כ; תלמוד בבלי, ברכות סא, ב), ושחקצרנה יריעות רבות מלהרחיב על אודות מרכזיותה בעולמה של היהדות ובמסגרת מורשתנו. די שאזכיר, כי לצד האמירה שלפיה "גדולה מצוות תלמוד תורה מכל המצוות" (שולחן ערוך, חושן משפט רמז, יח; וראו עוד: משנה, פאה א, א; צוין גם – במסגרת המענה על השאלה אם תלמוד גדול או מעשה גדול – כי "תלמוד גדול" דווקא מפני "שהתלמוד מביא לידי מעשה" (תלמוד בבלי, קידושין מ, ב; כן ראו: תלמוד בבלי, יבמות קט, ב; תלמוד ירושלמי, ברכות א, ב; תוספתא, עבודה זרה ה, ב). בהינתן המתואר, יתכן – מבלי לטעת בדבר מסמרות – כי אף בגדרי הסדר שיעלה בקנה אחד עם העקרונות החוקתיים, כמו גם עם צרכי הביטחון, תיכלל האפשרות לכמה יחידי סגולה, המתבלטים למרחוק בלימודם ובהתמדתם, להיפטר מן הזכות והחובה שבשירות צבאי (ראו: בג"ץ 1877/14, פסקאות 44 ו-51 לחוות דעתי). ואולם, ברי אין זו דרך לרבים, ודאי לא לבני ציבור שלם; "בְּנֵהֶם שֶׁבְּעוֹלָם אֶלֶף בְּנֵי אֶדֶם נִכְנָסִין לְמִקְרָא יוֹצְאִין מִהֶן מֵאָה לְמִשְׁנָה יוֹצְאִין מִהֶן עֶשְׂרֵה לְתַלְמוּד יוֹצְאֵם אֶחָד לְהוֹרָאָה" (מדרש קהלת רבה ז, כח; כן ראו: ברכות לה, ב; מנחות צט, ב). הוי אומר: 'בני עליה מעטים' (על-פי: תלמוד בבלי, סוכה מה, ב) – יתכן; דרך כבושה לרבים – בפירוש לא (ראו, בהקשר זה: בג"ץ 1877/14, פסקה 13 לחוות הדעת של השופט הנדל).

הערות נוספות

75. בבג"ץ 1877/14 ציינתי, כי "אולי יבוא יום שבו יהיה זה נכון להטיל את כובד משקלו של החזון על המציאות". דומני, כי הגיע היום והשעה דוחקת. למעלה מ-8 שנים חלפו, ומצב הדברים בכל הנוגע לעמידתם של בני הציבור החרדי בחובת הגיוס – לא השתפר. מלחמה קשה ונוראה פרצה. רבים נהרגו; אלפים נפצעו, בגוף ובנפש. משפחות התפרקו, אנשי מילואים איבדו את פרנסתם; חיילים ואזרחים רבים ישאו איתם צלקות שהותירה בהם תקופה זו כל ימי חייהם. טלטלה עזה עברנו כולנו, כיחידים וכציבור. כל זאת, והנוגעים בדבר, אשר מופקדים על סוגיית הגיוס – בשלהם. רבים מבני הציבור החרדי, מצדם, אינם נענים לחובה – החוקית והמוסרית כאחד – להושיט יד לאחייהם בעת צרה; וממשלת ישראל, מצדה, אינה עושה כל אשר לאל ידה כדי להביא לגיוסם.

76. על רקע המציאות הקשה, הלך אי-השוויון והעמיק ביתר שאת; נמתח עד הקצוות, ומעבר להם. בד בבד, נוסף שיקול חשוב ביותר, שלא עמד על הפרק בבג"ץ 1877/14 – הצורך הביטחוני הדוחק, אשר קיבל ביטוי בקביעת גורמי המקצוע בצה"ל,

כי נדרשים 12,000 חיילים – למעלה ממחציתם לוחמים – לצורך מילוי השורות. בנסיבות אלה, ובהינתן שהמצב המשפטי כה ברור וחד-משמעי (אזכיר, כי להבדיל מבג"ץ 1877/14, אין עסקינן כאן בביקורת שיפוטית על חקיקה, ואף יתרה מזאת – מדובר בביקורת שיפוטית על אי-אכיפת הוראות החוק) – סבורני כי ההכרעה בעתירות שלפנינו נחוצה ומתבקשת כמו מאליה; דינן להתקבל.

77. טרם סיום, ניתנת האמת להיאמר; הסעדים שעליהם אנו מורים כאן, אינם פשוטים כלל וכלל. אלא שזמנים קשים דורשים, לעתים, צעדים קשים; בנסיבות כה חמורות וקיצוניות, נדרשים סעדים חריגים, יוצאי דופן. מצב הדברים הנוכחי, של הפרת חוק המוניט, מודעת ומתמשכת, תוך פגיעה כה חריפה בשוויון – אינו מתקבל על הדעת, לא כל שכן בהינתן הצורך הביטחוני הדוחק, ההכרחי, בגיוס חיילי חובה (ובהמשך גם מילואים) נוספים. לכדי פיקוח נפש היגענו. בנסיבות אלו, אנו סבורים כי אין מנוס ממתן צו מוחלט. פעם אחר פעם, לצד הצהרות עקרוניות בלתי מתפשרות, נענה בית משפט זה, מתוך תפיסה של כיבוד הדדי בין הרשויות (ואף הכרה במורכבות הפוליטית הנלווית לעיסוק בסוגיה זו), לבקשות מצד משיבי המדינה למתן שהות לשם הסדרת הסוגיה; כך, במישור המעשי – בהעדר פעולה אפקטיבית מצד משיבי המדינה – עולם המשיך לנהוג כמנהגו. אף עתה, רבים, רבים מדי, מן העוסקים במלאכה מוסיפים להפטיר כדאשתקד, מבלי לשמוע את זעקת הנושאים בנטל והקרובים אליהם, ומבלי ליתן מענה ראוי לאתגרי הביטחון הכבירים. זו הפעם, על רקע כלל האמור, לא ניתן עוד לאפשר זאת. לא לחשות. בנפשנו הדבר, פשוטו כמשמעו.

סוף דבר

78. דינן של העתירות – להתקבל.

ניתן אפוא בזאת צו מוחלט, בהתאם לראשו השני של הצו על-תנאי, המחייב את משיבי המדינה לנקוט "צעדי אכיפה אישיים אפקטיביים כלפי מי שהוצאו להם צווי גיוס ולא התייצבו בהתאם".

79. לגבי צעדי האכיפה במישור הפלילי, על משיבי המדינה לפעול בשקידה ראויה ובמהירות האפשרית, לשם נקיטת הליכים פליליים ממשניים כלפי מי שהוכרזו כמשתמטים מקרב בני הציבור החרדי; אמת מידה רלבנטית לכך, היא שנדרש להגיע בהקדם האפשרי, במסגרת המגבלות הקיימות (במונחי משאבים וכדומה), למצב שוויוני,

כך ששיעור המשתמטים בני הציבור החרדי שננקט לגביהם הליך פלילי, לא יהיה נמוך מזה של ציבורים אחרים.

80. אשר לצעדים המשלימים, בדגש על המישור הכלכלי-אזרחי, על הממשלה לגבש, בתוך 45 ימים, מדיניות אפקטיבית, שתעמוד בעקרונות המפורטים לעיל בפסקה 67. אדגיש בהקשר זה, כפי שפורט לעיל, כי חלק ניכר מעבודת המטה הנדרשת מצד גורמי המקצוע – כבר נעשה; דומה כי מלאכה רבה הושקעה בכך, וכי מרבית הצעדים שעל הפרק – נבחנו ונשקלו (לפירוט, לא ממצה כמובן, ראו פסקאות 63-65 לעיל). משאלה הם פני הדברים, אין הצדקה להמשיך ולהתמהמה; עת לעשות.

81. נוסף על האמור, ניתן בזאת צו ביניים, המונע הפחתה של תקופת השירות או כל תקופה רלבנטית אחרת לעניין גיוסם ושירותם של בני ישיבות, עד ליום 31.12.2026.

משיבי המדינה ישאו בהוצאות העותרים, בסך של 10,000 ₪ בכל עתירה.

הוחלט אפוא פה אחד ליתן צו מוחלט, לפי האמור בפסק הדין של המשנה לנשיא נעם סולברג.

ניתן היום, כ"ח חשוון תשפ"ו (19 נובמבר 2025).

דוד מינץ
שופט

דפנה ברק-ארז
שופטת

נעם סולברג
משנה לנשיא

עופר גרוסקופף
שופט

יעל וילנר
שופטת

